

»SPECIJALNI RAT«

Redakcija »Vojnog dela« je organizovala diskusiju o »specijalnom ratu« u kojoj su učestvovali: pukovnik dr Milivoje Levkov, potpukovnik Ante Begović, pukovnik Marko Trbović, pukovnik Dušan Vilić, kapetan bojnog broda Dušan Miljanić, major dr Ivo Paić, profesor Gligorije Pešović, pukovnik Dušan Vukadinović i pukovnik Mihajlo Vučinić.

Redakcija se obraća svojim čitaocima i saradnicima sa željom da se veći broj drugova uključe u raspravu o ovoj temi.

Mihajlo VUČINIĆ

»SPECIJALNI RAT« — DRUŠTVENI FENOMEN SAVREMENOG SVETA

Predmet naše rasprave je »specijalni rat«. Reč je o društvenom fenomenu koji sve više postaje sredstvo politike onih snaga koje u međunarodnim odnosima deluju sa pozicija sile. »Specijalni rat« je logičan produkt složenih protivurečnosti i problema savremenog sveta, koga karakterišu krupne promene u svim oblastima ekonomskog, društvenog, vojnog i političkog života. Sagledavanje tih složenih i protivurečnih procesa je bitna pretpostavka da bi se shvatio i protumačio fenomen »specijalnog rata«. Zadatak je i vojne publicistike da dà svoj prilog u tom pogledu.

Savremeni svet je bremenit problemima koji ozbiljno zabrinjavaju progresivne i miroljubive snage. Rat na Bliskom istoku, energetska kriza, grubi pritisci na nesvrstane zemlje itd. dominiraju sadašnjom međunarodnom situacijom.

Ali, moramo uočiti i pozitivne procese i tendencije u svetu, koje su posledica opšteg naučnog, tehničkog, materijalnog i društvenog razvoja čovečanstva. Pre svega, to je produkt jačanja socijalizma i narastanja snaga nacionalne i društvene emancipacije velikog broja država i naroda, koji su odlučno ustali protiv svih oblika eksploatacije i dominacije. »Savremenim kretanjima u međunarodnim odnosima sve više i odlučnije daju pečat snage socijalizma, mira i međunarodnog sporazumevanja, u srazmeri sa svojom rastućom materijalnom, društvenom i političkom moći. Time je znatno sužen prostor dejstva snaga imperijalizma, dominacije i eksploatacije« — kaže se u Platformi za Deseti kongres SKJ. Ti pozitivni procesi odvijaju se u uslovima sve veće povezanosti i međuzavisnosti savremenog sveta gotovo u svim oblastima ljudskih delatnosti.

Međutim, pozitivni elementi u međunarodnim odnosima još uvek zaostaju i u dubokom su neskladu sa značajnim ekonomsko-društvenim promenama i težnjama naroda, posebno onih koji se bore za svoju punu emancipaciju. Pozitivnim promenama se žilavo, uporno pa i brutalno suprotstavljaju reakcionarne i imperijalističke snage. Svet se još nije oslobodio kolonijalizma, rasizma pa ni apartheida, a uporedo s tim narodi su suočeni sa raznim oblicima i metodama neokolonijalizma, koji je sve agresivniji. U mnogim delovima sveta, naročito u onima gde je u toku intenzivan proces emancipacije naroda dominira politika sile i grubo mešanje u unutrašnje poslove suverenih i nezavisnih država i sprečavanje oslobodilačkih težnji naroda. Imperijalističke snage ne prezaju ni od gnusnih zločina, obračuna, ni od masakra progresivnih snaga kako bi očuvale postignute ili stekle nove pozicije. To rade uz podršku unutrašnjih reakcionarnih, anacionalnih i izdajničkih snaga. »Specijalni rat« je sredstvo upravo takvih snaga i njihove politike.

Promene u društveno-ekonomskim i političkim odnosima uticale su na promene i nove akcente u vojnostrategijskim koncepcijama i naglašenoj ulozi vojnog faktora uopšte. Vojna sila se sve više koristi kao sredstvo pretnji i drugih oblika pritisaka. »Primena vojne sile u takvim uslovima sve više se ograničava na lokalna područja, ograničene ratove i »specijalni rat« u borbi protiv nacionalnooslobodilačkih snaga u sprečavanju progresivnih tendencija i kretanja u mnogim zemljama sveta« — kaže se u Platformi za Deseti kongres. Svet i dalje troši ogromna sredstva za oružane snage i naoružanje.*

* U 1972. godini, na primer, utrošeno je oko 220 milijardi dolara za naoružanje i oružane snage, što čini 8,5% nacionalnog dohotka svih zemalja sveta.

Rashodi evropskih članica NATO-pakta u 1973. godini dostigli su sumu od gotovo 40 milijardi dolara, s tim što se posebno povećavaju rashodi zemalja južnog krila NATO-pakta u području Sredozemlja.

Stalno se povećavaju vojni budžeti, tehnički usavršavaju i modernizuju oružane snage. Sem toga, ogromni naučni i privredni potencijali angažovani su za proizvodnju borbenih sredstava.

Razvoj i mogućnosti nuklearnih sredstava su znatno uticali na odnose u svetu, naročito između velikih sila i blokovskih grupacija. Došlo se do saznanja da se nuklearnim ratom ne mogu rešavati međunarodni problemi, jer preti ne samo uništenju miliona ljudi već i tekovina savremene civilizacije. On, u prvom redu, ugrožava one koji poseduju takvo oružje. Nisu se ostvarile nade onih koji su mislili da će monopolističkim posedovanjem nuklearnog oružja održati svoju dominantnu poziciju i da će pretnjom, pa čak i upotrebom tog oružja, diktirati međunarodne odnose i prekrajati kartu sveta. Ne samo neizvesnost hoće li se pobediti već i saznanje o katastrofalnim posledicama, uticalo je na ratoborne krugove i rukovodeće ljude u zemljama koje su najviše odgovorne za sprečavanje svetskog nuklearnog rata, da svestranije sagledaju realne odnose snaga i da pokušaju naći zajednički jezik u izbegavanju nuklearnog rata. Svi su izgledi da opšti nuklearni rat nije neizbežan, jer sve manje može biti sredstvo racionalne politike. Ali, nuklearno naoružanje i njegovo stalno usavršavanje jeste, ipak, realnost na koju moramo računati.

Popuštanje zategnutosti u nekim područjima sveta, saradnja između velikih sila, pozitivan je trend u međunarodnoj zajednici. Taj proces, međutim, ne ide tako lako, ni brzo, a ni bez teškoća. Ipak, ušli smo u eru tzv. detanta. U ovako složenim međunarodnim odnosima i protivurečnostima »detant« služi da se izbegne konfrontacija supersila, što mu je, uz sve krize i iskušenja, uspelo. Ali za druge zemlje, pre svega, za male i nesvrstane »detanta« nema.

Naprotiv »detant« i blokovske pozicije, nekim reakcionarnim, tiridentističkim i revanšističkim snagama mogu da posluže kao osnova za agresivne postupke, za zaoštavanje odnosa sa susedima i ugrožavanje mira.

U međunarodnim odnosima još nisu otklonjeni svi oblici potčinjavanja, eksploatacije i dominacije. Ne uvažava se činjenica da se mir i bezbednost sveta ne mogu graditi na vojnoj ravnoteži supersila i blokova, niti na strahu od nuklearnog oružja, već na ravnopravnoj saradnji među državama i narodima. Smanjenje opasnosti od nuklearnog rata i relativna sigurnost velikih i razvijenih ne znače mir i spokojstvo za sve. Pokušaji da se tzv. selektivnom koegzistencijom, tj. politikom koja zanemaruje potrebu učešća svih zemalja, pogotovo onih koje su neposredno zainteresovane, rešavaju sporni problemi, ne mogu dati konstruktivna i dugoročna rešenja. Ne može se više

odlučivati o sudbini naroda bez njihovog učešća. Nema tih »viših«, »globalnih«, ni »vitalnih« interesa koji bi takvu praksu u međunarodnim odnosima mogli da opravdaju. Iskustva su već više puta pokazala da rešenja bez učešća svih zainteresovanih zemalja i sporazumi koji se ne poštuju, kao što je slučaj s Pariskim sporazumom o Vijetnamu, seju seme razdora i rađaju nove konflikte koji mogu imati još teže posledice i ugroziti mir u svetu.

Ovom prilikom važno je ukazati na činjenicu da zbog manje opasnosti od nuklearnog rata, bezbednost nezavisnih i nesvrstanih država može biti više ugrožena, jer reakcionarne snage raznim metodama »specijalnog rata«, tj. pritiscima, pretnjama, podsticanjem unutrašnjih reakcionarnih snaga, diverzijama, intervencijama, pa i lokalnim ratovima — nastoje da promene odnos snaga u svoju korist, verujući da na taj način svoju neposrednu bezbednost ne izlažu suviše velikom riziku. Protagonisti »novih« vojnostrategijskih koncepcija i »teorija« smatraju da bi, u uslovima tzv. detanta, lokalnim ratovima, a pre svega sredstvima i metodama »specijalnog rata« — mogli da nametnu svoju volju drugim narodima, a da istovremeno ne izazovu konflikt velikih sila i blokova, odnosno proširenje sukoba do širih, svetskih razmera.

Međutim, efikasnost i racionalnost lokalnih ratova u kojima su agresori angažovali svoje jake vojne efektivne, takođe je došla u pitanje. Događaji posle drugog svetskog rata su jasno pokazali da agresori u lokalnim ratovima najčešće nisu realizovali planirane ciljeve. Porazi francuskih trupa u Alžiru i Vijetnamu, neuspeh američkih najsavremenije opremljenih formacija u Vijetnamu itd. — najočitiji su dokazi za to. Ratna praksa je pokazala da se klasične vojne organizacije, i pored sve modernijeg naoružanja, opreme i obuke, nalaze u ozbiljnoj krizi. Imperijalistička politika vodećih krugova, nepravedan i agresorski karakter rata, utiču na borbeni kvalitet, efikasnost i moral armija kad se nađu u nepravednom ratu u borbi sa narodom koji se bori za svoju nacionalnu egzistenciju. Vojnička nemoć ekspedicionih korpusa naročito se ispoljava u sukobima sa dobro organizovanim i naoružanim oslobodilačkim snagama, u ratovima sa narodima koji su rešeni i pripremljeni za borbu i otpor. To su potvrdili i danas stalno potvrđuju oslobodilački i revolucionarni ratovi naroda Alžira, Kube, Vijetnama, Kambodže i naroda Afrike, koji se još uvek bore za svoju slobodu i nezavisnost.

Pošto se neposredno vojno angažovanje u lokalnim ratovima nije pokazalo efikasno, ni ekonomski racionalno, a imperijalisti se ne odriču svojih agresivnih planova, traže se nove mogućnosti za njihovu realizaciju. Sve više se stavlja akcent na nove oblike »strate-

gije indirektnog nastupanja» i njen sastavni deo »specijalni rat«, koji se u savremenim uslovima i odnosu snaga— kako oni smatraju — nudi kao racionalna i prikladna alternativa ne samo za održavanje već i za sticanje novih pozicija. To je, u stvari, agresija, ali samo perfidnim »specijalnim« sredstvima. Čitava skala pretnji, pritisaka, psiholoških postupaka, organizovanja državnih udara, terora, intervencija, diverzija, potsticanja unutrašnjih reakcionarnih snaga i drugih formi »specijalnog rata«, stavila je male i novooslobođene zemlje pred nova i teška iskušenja. To je takođe, arsenal imperijalista i u borbi sa oslobodilačkim pokretima i progresivnim snagama.

»Specijalni rat« je postao sredstvo neokolonijalizma i svih vrsta i oblika agresije u međunarodnim odnosima. Cilj takvog »rata« je da se, pomenutim metodama i postupcima, oslabi zemlja na unutrašnjem planu, da se umanji i osujeti njen ugled i prestiž u međunarodnim odnosima — kako bi se lakše stavila pod sopstveni uticaj i dominaciju. Sve aktivnosti i pritisci sračunati su na to da se oslabi i dezorganizuje unutrašnji politički život, umanji efikasnost odbrambenog mehanizma i da se stvore povoljni uslovi za dalje pritiske, diverzije, pa i oružanu agresiju, ukoliko ona ne bi »suviše komplikovala međunarodnu situaciju« i ugrozila samu bezbednost agresora.

Potreba da raspravljamo o »specijalnom ratu« proizilazi, pre svega, iz toga što je i naša zemlja, zbog svoje unutrašnje i spoljne politike i važnosti njenog geostrategijskog položaja, objekat pritisaka reakcionarnih imperijalističkih snaga. Svedoci smo agresivnih i grubih iredentističkih pritisaka u kojima italijanska vlada izražava teritorijalne pretenzije prema integralnim delovima Jugoslavije. Takav pritisak iz Italije je deo šireg angažovanja imperijalističkih snaga protiv Jugoslavije. »Ovaj pritisak na nas nije slučajaj, to nije stvar samo Italije, to je stvar i Atlantskog pakta. Nisu Amerikanci slučajno sa njima izvodili manevre tu na Jadranu, pred našim nosom, na našoj granici. Imaju tamo, oko naše granice, priređeno i atomsko naoružanje. Tamo su njihove rampe, uperene prema Jugoslaviji... Tih pritisaka ima mnogo«, rekao je drug Tito u Sarajevu.

Zbog svega toga »specijalni rat« kao društveni fenomen izaziva sve veće interesovanje naše šire javnosti, a posebno vojnih krugova. Sem toga, još uvek nemamo jedinstven stav, odnosno opšteprihvaćen pojam za shvatanje »specijalnog rata«, zbog čega postoje razlike u tumačenju i definisanju tog fenomena. Skala definisanja i tumačenja je veoma različita i široka. Prema nekim mišljenjima, »specijalni rat« je, gotovo, sve ono što bi obuhvatala vojna politika, odnosno globalna strategija, a po drugima, on se svodi, uglavnom, na aktivnost snaga »specijalne namene«, odnosno na

delatnost obaveštajnih i kontraobaveštajnih službi, njihovih organa i struktura. Po tom drugom shvatanju, »specijalni rat« je još ostao u sferi interesovanja obaveštajnih i kontraobaveštajnih organa, institucija. Ima različitih mišljenja o genezi, oblicima, postupcima, angažovanju snaga u »specijalnom ratu« itd.

Potreba za jasnim definisanjem »specijalnog rata« je nužna ne samo da bi se teorijski uopštio jedan značajan društveni fenomen savremenog sveta već i zbog praktične delatnosti našeg društva u odbrani i zaštiti od nasrtaja onih snaga koje se koriste oblicima i metodama »specijalnog rata«. To je, po mom mišljenju, bitna pretpostavka za jasne i konkretne zadatke za sve strukture i subjekte našeg društva u odbrani i zaštiti od ovakve vrste agresije.

Kada govorimo o »specijalnom ratu«, naš zadatak nije u tome da raspravljamo samo o utvrđivanju pojma i definisanju toga »rata«, premda je i to važno, već da pokušamo ukazati na njegov sadržaj koji odgovara suštini problema i koji obuhvata sve njegove relevantne oblike i manifestacije — u sociološkoj, politikološkoj, ideološkoj, ekonomskoj, vojnostrategijskoj i drugim sferama. Kad je reč o samom pojmu, to mora biti naš dogovor, konvencija o »specijalnom ratu«. Ali, po mogućnosti to treba da bude nov i originalan teorijski prilaz problemu, a ne kompilacija stranih stavova i interpretacija, jer u toj oblasti u nas postoji više gledišta uzetih iz stranih publikacija u kojima se mnogo piše o »specijalnom ratu«.

Naša konvencija pojma »specijalnog rata« morala bi, pored formi i metoda aktivnosti agresora, da sadrži i širi aspekt mera i postupaka svih struktura našeg društva koje se bave poslovima odbrane i samozaštite. Pri tom se ne bismo smeli postaviti defanzivno. Već, naprotiv, i u toj oblasti odbrambene aktivnosti moramo ostati dosledni ofanzivnom karakteru naše doktrine odbrane i samozaštite.

Dr Milivoje LEVKOV

ODNOS SPECIJALNOG I KLASIČNOG RATA

Pre nego što pokušamo da odredimo pojam specijalnog rata, učinio bih nekoliko napomena s namerom da one doprinesu projektovanju okvira toga pojma. Pošao bih od opšte postavke od koje, smatram, treba poći u razmatranju svakog rata, pa i specijalnog. Uporediću neke osnovne elemente rata, dati neke pravce njegove

geneze i, možda, odmah na početku otkloniti dilemu o tome da li je specijalni rat, kako ga mi gledamo, rat ili nije rat.

Što se pomenute dileme tiče, ako želimo da ostanemo u sferi političkog realizma, morali bismo je a priori otkloniti, jer je specijalni rat — rat bar po ciljevima koje želi ostvariti, a takvi ciljevi su se u prošlosti ostvarivali »vrućim«¹ ratom i još se uvek ostvaruju lokalnim ili ograničenim ratovima. Osnovu za dijalektički i realistički pristup u tome polaznom pitanju pružaju ne samo savremene političke strategije i vojne doktrine, pozitivno-pravni, primarni izvori i drugi izvori sekundarnog značaja, nego, i iznad svega, međunarodna praksa specijalnog rata, a posebno njegova praksa protiv naše zemlje. Ta praksa se može i mora uopštavati i analizirati ne iz nekih akademskih i teorijskih potreba, nego i iz praktičnih razloga — radi očuvanja naše bezbednosti, radi uspešnijeg suprotstavljanja i preduzimanja mera zaštite.

Da li je taj rat *specijalan* za zemlju koja se brani i suprotstavlja, nije sasvim sigurno, jer to postaje ili bar treba da postaje *redovan* oblik u zaštiti sopstvene bezbednosti od onoga ko sredstvima toga rata napada. Specijalnosti zaista postoje ne samo vezujući ih za dejstva specijalnih i sličnih snaga, nego i posmatrajući ukupnu sadržinu brojnih aktivnosti koje se primenjuju u specijalnom ratu.

Prvo, u definisanju rata kao društvenog fenomena i vekovnog pratioca istorije, mora se polaziti od njegove veze sa društvenom i istorijskom stvarnošću u kojoj se vodi. Svi ratovi u prošlosti su se razlikovali i svaki je imao svoje specifičnosti, a pogotovo ih ima specijalni rat. Svakom vremenu i određenim društveno-ekonomskim odnosima i političkim uslovljenostima odgovarale su i određene koncepcije i doktrine kao nadgradnja tih odnosa, kao proizvod i odraz toga vremena.

Tako je i sa specijalnim ratom, koji kao doktrina i praksa nije ništa drugo do odraz savremenih društveno-ekonomskih i političkih uslovljenosti, posledica vojnih i drugih odnosa i konstelacije snaga u međunarodnoj zajednici. On je direktan odraz blokovske strukture u međunarodnoj zajednici, globalne, svetske politike velikih sila i dostignutog stepena nuklearne ravnoteže. U tome smislu pojava doktrine i prakse specijalnog rata bila je i nužnost.

Drugo, oduvek je rat predstavljao instrumenat politike, pa i specijalni rat je najdirektnije instrumenat i sredstvo politike. U tome smislu poznata definicija Klauzevica — da je rat nastavak politike drugim nasilnim sredstvima — može se u potpunosti odnositi i na specijalni rat, s tim što se može dodati da se u specijalnom ratu pri-

menjuju ne samo nasilna, nego i sva druga raspoloživa sredstva koja služe pretnji i pritiscima.

Da bi ostvario svoje političke, vojne i druge ciljeve, agresoru je u prošlosti stajao na raspolaganju klasični, vrući rat i on ga je u tom smislu i primenjivao. Savremeni agresor bira sredstva pomoću kojih će da ostvari svoje ciljeve, pri čemu ne želi, ukoliko ne mora, da vodi vrući rat, pogotovo ne nuklearni ni dugoročan rat, jer bi rizikovao da i sam bude uništen. Stoga on razvija doktrinu specijalnog rata koju primenjuje u praksi da bi postigao one ciljeve koje je ranije postizao vrućim, klasičnim ratom. U tome smislu specijalni rat je zamena za vrući rat. U sadržini toga rata nalazi se čitav inventar različitih aktivnosti, koje se selektivno primenjuju, od kojih su neke permanentne i utkane su u određene odnose koji prirodno postoje. Takođe postoji čitava jedna metodologija koja daje odgovor na pitanja — kako se te aktivnosti iz sadržine specijalnog rata izvode, i koji su razni pojavnici oblici u praksi ovoga rata.

Određenim, selektivnim vrstama aktivnosti iz sadržine specijalnog rata i primenom određenih metoda, mogu se neposredno ostvariti krajnji ciljevi. Vojničkim rečnikom rečeno, mogu se ostvariti strategijski ciljevi zbog kojih se taj rat i vodi. To bi ujedno bila *primarna funkcija* specijalnog rata, kako bih je ja nazvao.

Ako se, pak, krajnji ciljevi, zbog objektivnih i subjektivnih okolnosti, ne mogu ostvariti, onda se pomoću određenih aktivnosti i metoda specijalnog rata nastoje stvoriti (pa i veštački konstruisati) takvi preduslovi, stanje ili situacija, u kojima bi se kao »prirodno stanje stvari« nametalo angažovanje regularnih oružanih snaga, odnosno otvorena spoljna intervencija. To bi bila *sekundarna funkcija* specijalnog rata.

Na taj način specijalni rat bi se, u stvari, okončavao i pretvarao u ograničeni ili lokalni rat (možda i u opšti, svetski), ali tek pošto je ipak ostvario svoju ulogu. U tom smislu, ako se pođe od toga da je prisustvo i dejstvo oružanih snaga u vrućem, pravom ratu njegova glavna karakteristika, njihovo pak odsustvo u specijalnom ratu može se uzeti samo uslovno. Jer, kao što se vidi, to odsustvo nije apsolutno.

Primarna funkcija specijalnog rata vidljiva je u slučaju tajnog organizovanja državnog udara ili puča, kojima bi se jedna vlada svrgla sa vlasti i dovela neka nova. To je bio slučaj u više zemalja Afrike, Južne Amerike, Azije. Sekundarna funkcija specijalnog rata bila je vidljiva u nekim zemljama u kojima je preko unutrašnje opozicije raznim subverzivnim i podrivačkim aktivnostima izazivana

kriza i stvarani takvi uslovi da se intervencija stranih oružanih snaga nametala kao nekakav prirodan tok stvari. To je bio slučaj u Kambodži 1970. godine, gde je bila organizovana opozicija koja je izazvala krizu u zemlji, srušila vladu i tako stvorila uslove Amerikancima da intervenišu.

Treće, poređenja nekih osnovnih međunarodno-pravnih elemenata* rata sa specijalnim ratom mogla bi da ukažu na neke analogije.

Ukazao bih na četiri takva osnovna elementa rata, i to:

1. Rat se vodi za promenu status quo-a;
2. Rat je oružani sukob organizovanih državno-pravnih zajednica;
3. Rat je organizovani oblik nasilja;
4. Rat je izraz volje (animus belligerendi) jedne od zaraćenih strana, koja teži da nametne svoju volju drugom i tako dolazi do sukoba volja dva međunarodno-pravna subjekta.*

Prvi elemenat ukazuje na to da se funkcija svakog rata svodila i svodi na promenu status quo-a, odnosno promenu određenog stanja u nekoj državi. U svetlu specijalnog rata, njegove primarne ili sekundarne funkcije, promena status quo-a svodi se na to da se određena zemlja, sredstvima i metodama specijalnog rata, stavi u službu stranih interesa kako bi sprovodila spoljnu i unutrašnju politiku koja odgovara tuđim interesima.

Upoređujući drugi element rata sa specijalnim ratom, može se najopštije uzeti da je takođe reč o oružanom sukobu, pogotovu ako se uzme u obzir dejstvo specijalnih snaga koje su sastavni deo oružanih snaga. Ali, to svakako nije oružani sukob u pravom smislu reči, mada i to može biti, ukoliko pod određenim uslovima dođe do angažovanja oružanih snaga.

Međutim, specijalni rat se ne usmerava samo protiv suverenih država, nego i protiv naprednih, demokratskih i revolucionarnih pokreta. Najčešće je usmeren protiv jezgra, rukovodstava pa i pojedinih ličnosti, čija aktivnost, ugled i druge karakteristike predstavljaju opasnost za interese organizatora specijalnog rata. Likvidacija takvih ličnosti kao konkretan cilj specijalnog rata nije retkost. Jedan vid takve aktivnosti su politička ubistva, atentati, pa i organizovanje tzv. tajnih operacija na teritoriji druge države da bi se likvidirali uticajni lideri određenih pokreta i organizacija (pokušaji

* Elementi uzeti iz knjige dr Smilje Avramov: *Međunarodno javno pravo*, izd. Savremene administracije, Beograd, 1969, str. 296.

atentata, na primer, na predsednika Nasera i Indiru Gandi; ubistva Če Gevare, Amilkara Kabrala, Kamala Nasera i drugih rukovodilaca palestinskog oslobodilačkog pokreta, najrečitije to potvrđuju).

Treći elemenat ukazuje na to da je rat kao *organizovan* oblik nasilja na određen način regulisan pravilima međunarodnog prava, preciznije, Međunarodnog ratnog prava. Činjenica da ta pravila u prošlosti nisu mnogo poštovana nikako ih ne eliminiše kao pozitivno međunarodno pravo. Pobednici su posle svakog, a naročito posle drugog svetskog rata, zbog kršenja tih pravila, a i nekih naknadno definisanih normi ponašanja, izveli pred Međunarodni vojni sud mnoge ratne zločince i osudili ih. Činjenica je, dakle, da je rat organizovan oblik nasilja.

Međutim, u specijalnom ratu organizator toga rata nameće jednostrano svoja pravila. On, pak, ne ignoriše, bar ne formalno, postojeće norme Međunarodnog prava, što se vidi po tome što u sadržaj aktivnosti i metode specijalnog rata »ugrađuje« elemente pomoću kojih po svaku cenu nastoji da otkloni svaku mogućnost sopstvene osude zbog političke ili, pak međunarodno-pravne odgovornosti za kršenje normi međunarodnog ponašanja. Planski se stvara perfidan plašt kojim se »pokriva« stvarno stanje, čime se želi da ostavi utisak o »nemešanju« države i njenih organa u aktivnosti specijalnog rata. Teži se da se postigne utisak da sve to izgleda kao »unutrašnja stvar« države ili pokreta koji su objekti specijalnog rata. Osim toga, uvek se ostavlja dovoljno prostora za političko i propagandno manevrisanje, itd.

Inače, i u specijalnom ratu postoje »organizovani« oblici nasilja primenom nekih radikalnih oblika i metoda, kao što su na primer, organizovanje državnog udara, puča, zavere, pobune, zatim politička ubistva, terorizam, diverzije itd. Tu spadaju i dejstva ilegalno ubačenih »specijalnih« i sličnih snaga na teritoriju druge države, s tim da posluže kao jezgro za razvijanje »pokreta otpora« i oružane borbe, radi rušenja legalnog društveno-političkog sistema. Takav zadatak imala je i ustaška diverzantsko-teroristička grupa, koja je ilegalno ubačena u našu zemlju u leto 1972. godine.

Dalje, rat počinje kao izraz volje jedne od zaraćenih strana, kojoj se suprotstavlja volja drugog subjekta. Taj animus belligerendi je potreban da se stvori stanje rata. Težnja da se neprijatelju nametne svoja volja, da se on vojnički uništi kako bi se to ostvarilo, leži u suštini svakog rata. Ta težnja se nije promenila, počev od prvih »varvarskih« ratova pa sve do najnovijih »civilizovanih«, totalnih ratova. Volju pokreću određeni motivi političke prirode, a

motivacija dolazi do izražaja kroz politički proces koji sledi država, a »agresor veoma često nastoji da prikrije i motive i volju, tako da taj element vidno ne dolazi do izražaja«.* Upravo je to sastavni element specijalnog rata u kome nema otvorenog sukoba oružanih snaga koji bi na površini bio vidljiv, nego u njemu dominiraju *tajni metodi delovanja*, odnosno njegova ukupna sadržina ima tajne aspekte u čijoj osnovi je primena metoda i sredstava obaveštajne službe, koja u takvom ratu ima jednu od vodećih uloga. Agresor, dakle, u specijalnom ratu krije svoju nameru i ciljeve, ili bar nastoji da sakrije ono što u čitavom procesu rata želi da postigne. Taj elemenat je ukalkulisan, počev od planiranja do sprovođenja u praksi određenih aktivnosti i metoda kao pojavnih oblika specijalnog rata. To se čini iz razloga da se otklone posledice eventualnog neuspaha.

Ante BEGOVIĆ

DEFINICIJA, POJAM I SUŠTINA »SPECIJALNOG RATA«

Definisati »specijalni rat« i odrediti njegove okvire nije ni malo lako ni jednostavno. Pre svega, za diskusiju je i sam termin »specijalni rat«, a i to da li on odražava sve ono što se pod taj pojam podvodi. Ako pođemo od pojma rata kao sukoba čiji je osnovni sadržaj i određenje oružana borba, postavlja se pitanje: da li je izraz »specijalni rat« sretno izabran i da li je to nekakav rat? Mnogi teoretičari tvrde da to i nije rat. Ali, kako onda označiti sve one aktivnosti kojima pojedine države u doba mira ugrožavaju suverenitet, slobodu i nezavisnost drugih zemalja, koristeći pri tome najrazličitije oblike i metode, od propagandno-psiholoških pritisaka do najgrubljih oblika diverzantskih i terorističkih akcija. Organizatori takvih aktivnosti ponekad postavljaju i veoma radikalne strategijske ciljeve, kao što su: obaranje režima, menjanje vlada, izazivanje ekonomskih i političkih kriza pa i građanskih ratova, sve radi toga da se zemlja žrtva agresije što više oslabi, a tamo gde se za to ukaže povoljna prilika, da se potpuno onesposobi za otpor i potčini volji agresora. Pri tome se najčešće teži da se izbegne oružani sukob i šire vojno angažovanje, ali se ne isključuje upotreba grube vojne sile i oružanih snaga.

* Op. cit.

Prema tome, sigurno je reč o posebnom fenomenu u savremenom društvu, koji ima mnoštvo elemenata rata. Sve nas to obavezuje da ga temeljitije izučavamo i svestranije sagledamo, a dok se ne nađe bolji termin — nazovimo ga, uslovno, »specijalni rat«.

U publicistici i vojnoj terminologiji susrećemo pojmove kao što su: »hladni rat«, »psihološki rat«, »elektronski rat« itd., a ni u jednom slučaju se ne radi o ratu u pravom smislu reči. Međutim, svi ovi pojmovi dobro nam služe za lakše sporazumevanje. Prema tome, i termin »specijalni rat« možemo prihvatiti kao pojam kojim označavamo određenu pojavu, a za njegovo puno poimanje potrebno je temeljito sagledati cilj i sadržaj »specijalnog rata«, što je mnogo važnije od samog naziva.

Pojam. Savremena teorija još nije dala potpun pojam i definiciju »specijalnog rata«. Pojmovi koji se mogu sresti u vojnoj publicistici i štampi su veoma različiti, pre svega sadržaj, po mom mišljenju, ne obuhvata sve ono što »specijalni rat« u stvari jeste.

U našoj vojnoj i drugoj literaturi termin »specijalni rat« najčešće se prenosi iz američke vojne i obaveštajne teorije i publicistike, koja kao sinonime upotrebljava i druge nazive — »tajni rat«, »nekonvencionalna dejstva«, »nekonvencionalni rat«, »dejstva specijalnih snaga« i sl. Često se »specijalni rat« povezuje i poistovećuje sa »specijalnim snagama« i njihovim angažovanjem.

Polazeći od tih izvora, »specijalni rat« obuhvata raznolike oblike dejstava, posebno obučениh i pripremljenih snaga, a izvodi se u sadejstvu sa ostalim oružanim snagama ili samostalno, radi postizanja određenih vojnih, odnosno političkih ciljeva. Tu se, pre svega, misli na gerilska i antigerilska dejstva, obaveštajno-izviđačku delatnost i razne oblike diverzantskih, terorističkih i drugih oružanih akcija i aktivnosti. Po američkoj teoriji, a rekao bih i praksi, »specijalni rat« se može voditi u miru i ratu, sa težištem na onim oblicima dejstava i aktivnostima koje odgovaraju konkretnim uslovima. Vodi se osloncem na reakcionarne režime ili druge reakcionarne snage u zemlji koja je žrtva agresije, sa ciljem da se sruši postojeći sistem ili spreče progresivna kretanja u pojedinim zemljama i regionima.

Navedeni ciljevi i aktivnosti sigurno su sastavni deo i važan sadržaj »specijalnog rata«, a sposobnost za suprotstavljanje takvim dejstvima je važan element odbrambenih priprema.

Ipak, mislim da je pomenuti pojam »specijalnog rata« suviše uzak i da ne odražava sve ono što se u tom domenu danas dešava. Njime se ni izdaleka ne daje potpunija slika najrazličitijih pritisaka,

složenih i suptilnih oblika podrivačke delatnosti i svih ostalih subverzivnih aktivnosti kojima su neprekidno i sistematski izložene mnoge, pa i naša zemlja. Zbog toga smatram da je sa stanovišta teorije i, pre svega, zbog odbrambenih potreba našeg samoupravnog društva, potrebno znatno šire definisati pojam »specijalnog rata«.

Evo, po mom mišljenju, jedne od mogućih definicija.

»Specijalni rat« predstavlja celokupnost planski organizovanih i koordiniranih aktivnosti, postupaka i dejstava, koje određena država, vojnopolitički savez i drugi subjekti međunarodnih odnosa, preduzimaju u doba mira na vojnom, ekonomskom, ideološkom, političkom i diplomatskom planu radi slabljenja ukupne sposobnosti, posebno smanjenja sposobnosti za odbranu i otpor druge države, saveza ili organizovanog pokreta, koristeći pri tom najrazličitije oblike pritisaka i subverzivnih aktivnosti, od psihološko-propagandnih i obaveštajno-izviđačkih do gerilskih, diverzantskih, terorističkih i drugih oružanih akcija.

Kada uslovi dozvoljavaju takav »rat« može sadržavati više elemenata oružanog sukoba, posebno kada se njime žele inicirati veći unutrašnji sukobi, krize i građanski rat, ili, pak, lokalni ratovi između pojedinih država. Stepem angažovanja države organizatora takvih postupaka može biti veoma različit, ali je pravilo da uvek teži maksimalnom angažovanju svih reakcionarnih snaga unutar zemlje koja je žrtva takve agresije. Pored toga što se »specijalni rat« vodi u doba mira, on se nastavlja u toku rata radi sadejstva s vlastitim ili oružanim snagama saveznika, radi podrške unutrašnjih reakcionarnih režima ili snaga reakcije i kontrarevolucije.

Geneza. Još pri definisanju pojma »specijalni rat« nametnulo se pitanje: da li je on pojava i tvorevina savremenog doba ili se javlja znatno ranije? O tome postoje oprečna mišljenja, počev od onih koji tvrde da se »specijalni rat« kao pojam i pojava javlja tek sedamdesetih godina našeg veka, do onih koji smatraju da je star koliko i rat.

Mislim da su pomenuta mišljenja dosta isključiva i nedovoljno argumentovana, jer »specijalni rat« ne sagledavaju u razvoju, čiji su pojedini oblici i metode pratili celokupni razvoj ljudskog društva i sukoba u njemu.

Kada o »specijalnom ratu« govorimo danas, sa sigurnošću možemo tvrditi da je on proizvod savremenog društva i odnosa u njemu, da je tek u savremeno doba dobio pun sadržaj, jer su njegovi protagonisti razradili doktrinu, strategiju i taktiku za vođenje takvog

rata, razvili su snage i sredstva, a političko i vojno rukovodstvo nastoji da »specijalnim ratom« realizuje pojedine strategijske ciljeve sa dalekosežnim političkim, vojnim i ekonomskim posledicama. Određivanje ciljeva, celokupna organizacija i struktura za vođenje takvog rata, u nadležnosti su najvišeg državnog rukovodstva. Oružane snage, obaveštajne službe i drugi učesnici u tom ratu, samo su realizatori državne politike, iako se često stvara obrnut privid.

Čini mi se da, ipak, ne bismo dobili potpunu sliku geneze i razvoja »specijalnog rata«, ako bismo njegov nastanak vezali samo za savremeno doba, tj. za fazu njegovog punog uobličavanja. Istorija ljudskog društva puna je primera koji nam rečito govore da su se, sem oružane borbe, često primenjivali najrazličitiji oblici aktivnosti radi toga da se protivnik onemogući za otpor i ostvare željeni ciljevi bez oružane borbe. Možda ne bi bila bez osnova tvrdnja da je »specijalni rat« u nekim svojim oblicima došao do punog izražaja u pripremama i u toku drugog svetskog rata. Poznato je da je hitlerovska Nemačka veoma razvijenim sistemom obaveštajne, psihološko-propagandne i najrazličitijim oblicima subverzivne delatnosti, uspela da mnoge zemlje baci na kolena i pre oružanog sukoba. Reč je o »proširenoj strategiji« Trećeg Rajha. Uostalom, svi ćemo se složiti s tim da su diverzija, špijunaža, subverzija, peta kolona i čitav niz drugih pojmova — nastali znatno pre, a sve su to veoma važni elementi »specijalnog rata«.

Zbog toga smatram da je »specijalni rat« u raznim pojavnim oblicima dosta star i da ima bogatu istoriju, a da je zbog savremenih društveno-političkih i tehničko-tehnoloških uslova, a i zbog konkretnih odnosa, kakvi danas egzistiraju u svetu, dobio nov kvalitet i veći intenzitet.

Sledeći momenat koji je, po mom mišljenju, važan za razumevanje geneze »specijalnog rata« jeste činjenica da su se neki njegovi oblici i metode javili i razvili u okviru borbe reakcionarnih, imperijalističkih, neokolonijalističkih i drugih snaga reakcije protiv naroda, koji vode pravedne, antikolonijalne, revolucionarne i oslobodilačke ratove za svoja nacionalna i socijalna prava. Nosio i organizatori doktrine i strategije »specijalnog ratovanja«, danas temeljito izučavaju stečena iskustva iz tih ratova, uobličavaju ih u pravilima i uputstvima i obilato ih koriste.

Na takav trend razvoja »specijalnog rata« veliki uticaj imaju shvatanja nekih velikih sila i drugih reakcionarnih snaga koje smatraju da su metode »specijalnog rata« dosta bezbedni putevi u realizaciji osvajačkih ciljeva, a da ih to ne dovodi u iskušenje svetskog termonuklearnog rata, koji po svaku cenu žele izbeći.

Cilj. Sigurno je da je osnovni cilj »specijalnog rata« slabljenje objekta napada (zemlje žrtve agresije) na unutrašnjem i spoljnom planu, njegovo veće ili manje onesposobljavanje za otpor određenoj politici i stvaranje što povoljnijih uslova za određeni stepen potčinjavanja volji agresora. Ipak, mislim da je teško, a možda i nemoguće, aktivnosti agresora svesti samo na osnovni, opšti cilj »specijalnog rata«. Pre bi se moglo reći da se radi o ciljevima koji mogu biti veoma različiti, što zavisi od objekta napada i njegove pozicije u međunarodnoj zajednici, a pre svega od sposobnosti te države za organizovanu odbranu i samozaštitu. Ističem to zato što organizatori i nosioci doktrine i strategije »specijalnog ratovanja«, bez obzira na činjenicu da takav rat vode neprekidno, na veoma širokom planu i u svetskim razmerama, za svaki objekat napada posebno određuju cilj, snage i sredstva, oblike i metode; planiraju angažovanje snaga, saveznike i unutrašnju reakciju, utvrđuju intenzitet vođenja, faze eskalacije i sl.

Tako se cilj »specijalnog rata« koji se vodi, na primer, protiv neke zemlje članice suprotnog bloka, verovatno, razlikuje od cilja koji se postavlja u »specijalnom ratu« protiv nesvrstanih i zemalja u razvoju, posebno onih čiji politički režimi nisu dovoljno stabilizovani ili onih naroda i pokreta koji vode borbu za nacionalno i socijalno oslobođenje. Zato ciljevi »specijalnog rata« mogu biti veoma različiti, počev od toga da se zadrže pozicije u nekoj državi i regionu, da se ostvare nove, povoljnije pozicije, da se umanjí sposobnost države za otpor, pa sve do političkog, ekonomskog i vojnog potčinjavanja. Svakako da cilj »specijalnog rata« može biti i onesposobljavanje do određenog stepena ugrožene države za otpor, što može biti uvod u otvorenu oružanu agresiju.

Sadržaj »specijalnog rata« je veoma kompleksan i može se potpunije sagledati samo pomoću detaljnije analize najrazličitijih oblika, metoda i postupaka, snaga i sredstava koje u njemu učestvuju. Takođe je nužno sagledati doktrinu, strategiju i taktiku »specijalnog rata«.

Reč je o najrazličitijim oblicima demonstracije sile — vojnim, političkim i ekonomskim pritiscima; obaveštajno-izviđačkoj delatnosti i psihološko-propagandnoj aktivnosti; organizaciji diverzantskih, gerilskih i drugih oružanih akcija; raznim oblicima subverzivnih aktivnosti usmerenih na podrivanje sistema vlasti, društveno-političkih zajednica, političkih i drugih organizacija; raznovrsnim aktivnostima radi slabljenja privrednog sistema i izazivanja eko-

nomskih a time i političkih kriza; raznim oblicima nametanja svoje ideologije, korišćenjem svih legalnih institucija u oblasti nauke, kulture, obrazovanja i umetnosti, itd.

Marko TRBOVIĆ

PRODUŽENJE POLITIKE — PERFIDNIM, ALI IPAK NASILNIM SREDSTVIMA

Kad je reč o pojmu, odnosno definiciji »specijalnog rata« nemi-
novno se nameće pitanje: da li je, na osnovu toga što je do sada
rečeno i što uopšte znamo, reč o vrsti rata ili ne? O čemu se tu
zapravo radi? Mislim da smo još dosta daleko od definitivnog od-
govora, pa se stoga ograničavam samo na prilog ovom razmatranju.

Prilikom utvrđivanja pojma »specijalni rat« pokušao bih da
napravim poređenje sa pojmom rata prema dve definicije: a) rat je
produženje politike drugim, nasilnim sredstvima; b) rat pretpo-
stavlja postojanje neprijateljstva između zaraćenih strana. Za kla-
sične ratove je sasvim jasno postojanje ovih dveju činjenica. Me-
đutim, pitanje je da li one postoje i u »specijalnom ratu«?

Sve one aktivnosti, obaveštajno-subverzivnog i drugog karak-
tera, koje su u poslednje vreme preduzimale izvesne zemlje — prema
drugim državama i narodima, isključujući direktnu, ali ne i po-
srednu upotrebu oružanih snaga, a koje su bile sračunate na posti-
zanje krupnih strateških ciljeva, tj. nametanje dominacije i zado-
bijanja političkih, vojnih ili ekonomskih pozicija, u suštini, predstavl-
jale su produženje politike drugim, ne tipično ratnim, ali ipak
nasilnim sredstvima. Prema tome, nasilje kao oblik politike postoji
i u »specijalnom ratu«, samo što se manifestuje specifičnim meto-
dima i postupcima. Pri tom treba uočiti da nasilje u »specijalnom
ratu« moramo videti sa stanovišta njegovog sadržaja, a ne sa sta-
novišta spoljnih manifestacija, odnosno moramo odvojiti glavno od
sporednog.

Ako ove činjenice uzmemo kao jednu od osnova u definisanju
»specijalnog rata«, onda sve aktivnosti, koje neprijatelj preduzima
radi ostvarivanja svojih ciljeva, bez obzira što za njihovu realiza-
ciju ne angažuje sve svoje vojne efektivne, možemo podvesti pod
pojam rat. Za takav stav postoje dva presudna elementa: prvi, produ-
ženje politike drugim sredstvima, takođe nasilnim, samo što se ona
manifestuju »specijalnim oblicima dejstava«; drugi, postoji faktor

neprijateljstva agresora prema zemlji žrtvi agresije što se, takođe, izražava specifičnim, kamufliranim oblicima ponašanja. Po tom osnovu, smatram da možemo da prihvatimo termin »specijalni rat«.

Ako bismo, pak, pošli od definicije u kojoj je oružani sukob osnovna pretpostavka za svaki rat, ispalo bi da nema drugih vrsta ratova, gde nema oružanog sukoba pa samim tim ni »specijalnog«. Međutim, ako pođemo od ciljeva koje neprijatelj želi da postigne »specijalnim ratom« i načina na koji te ciljeve želi da realizuje — na primer, državnim udarom i drugim prevratničkim delatnostima — jasno je da nepostojanje klasičnog oružanog sukoba ne eliminiše »specijalni rat«. To ne znači da se agresor u savremenim uslovima definitivno odrekao upotrebe oružanih snaga radi postizanja ciljeva. Naprotiv, njegove oružane snage su stalno prisutne i spremne da se angažuju, ako se drugim putem ne nađu rešenja. U stvari, agresor pribegava »specijalnom ratu« kako bi izbegao oružani sukob i sve komplikacije i rizike savremenog rata. Samo da podsetim na upozorenja druga Tita o tome šta bi značila upotreba nuklearnih i drugih savremenih sredstava u opštem ratu. To bi predstavljalo opštu kataklizmu za ljudsko društvo.

Tih činjenica svestan je i agresor. Zbog toga i pribegava drugim sredstvima kao što su lokalni ili »specijalni rat«. Međutim, i oni su, isto tako, veoma opasni, jer u datom momentu mogu eskalirati, odnosno »specijalni rat« može da preraste u lokalni, a lokalni u rat širih razmera.

Drugi momenat koji želim da istaknem jeste u sledećem. Nije-dan rat, pa ni »specijalni«, ne može se voditi bez odluke o tome, a tu odluku može doneti samo država ili određena druga politička snaga koja se nađe u uslovima da može da pokrene određene snage u ratni obračun. Sve do momenta dok se pojedine države na najvišem nivou nisu odlučivale o primeni »specijalnih« metoda dejstava, već je to bilo prepušteno raznim pojedinačnim organima ili službama, nije se moglo govoriti o jedinstvenoj i potpunoj koncepciji »specijalnog rata«. Ali od momenta kada su pojedine države prihvatile koncepciju »specijalnih dejstava« kao sredstvo produženja politike radi dominacije nad drugim narodima, »specijalna« dejstva su dobila kvalitativno nov sadržaj pa i značaj. Ta dejstva su se u teoriji i praksi počela izjednačavati sa ratom, jer ih planira i izvodi država s jasno određenim državnim ciljevima.

Takvo stanje stvari imalo je za posledicu da su neke zemlje teorijski formulisale i izgradile potpunu koncepciju »specijalnog

rata«, odnosno da su utvrdile doktrinu i pravila vođenja toga »rata«. U vezi s tim, obrazovane su veoma različite »specijalne« snage, određena borbena, materijalna i druga sredstva. Prema tome, »specijalni rat« je dobio sve potrebne elemente kao svaki drugi rat, razume se, specifično oblikovane. Argumentaciju za ove tvrdnje nije teško naći, jer ona postoji u praksi odnosa među državama.

Navedene elemente možemo sagledati kroz primer Gvatemale. Kao što je poznato našoj javnosti, demokratskoj vladi Gvatemale je jedna strana sila nametnula »specijalni rat« 1954. godine. Cilj je bio svrgnuti demokratsku vladu i promeniti režim u državi. Angažovane su snage unutrašnjeg neprijatelja, snage obaveštajnih službi strane sile, a bili su pripremljeni i delovi oružanih snaga da intervenišu za svaki slučaj. Poznato je, da je legalna vlada Gvatemale bila oborena. Neki stručnjaci na Zapadu izveli su analizu i konstatovali da je obaranje demokratske vlade Gvatemale koštalo samo nešto oko pola miliona dolara.

Ima i drugih slučajeva gde je agresor uspeo sredstvima »specijalnog rata«, ali se i iz ovoga primera dovoljno jasno vidi da je agresor svoje ciljeve postigao metodama »specijalnog rata«. U istom smislu analiza događaja u Čileu 1973. godine daće nam isti ili sličan rezultat.

Kad sve to imamo u vidu, možemo zaključiti da »specijalni rat« danas u svetu predstavlja stvarnost i vrstu nepravednog i agresivnog napada, naročito na miroljubive i progresivne snage u svetu. »Pored lokalnih i ograničenih ratova koji predstavljaju najveću opasnost za male i srednje zemlje, naročito oslobodilačke i revolucionarne pokrete, primenjuju se i razni oblici specijalnog rata« — kaže se u Platformi za Deseti kongres SKJ.

Na osnovu svega rečenog, moj prilog pokušaju definisanja »specijalnog rata« bi bio u sledećem. »Specijalni rat« je vrsta nepravednog rata, formulisanog i usvojenog u okviru savremenih strategijsko-političkih koncepcija nekih država, koji je, u uslovima savremenih međunarodnih odnosa, postao stalna praksa a ona se manifestuje putem raznovrsnih oblika delovanja i dejstava u nameri da se njihovom primenom dostignu određeni strategijski ciljevi i obezbede sopstveni vitalni interesi.

«GENEZA, SADRŽAJ I OBLICI »SPECIJALNOG RATA«

U dosadašnjim, relativno malobrojnim napisima o ovoj tematici, i to pretežno u vojnim listovima i časopisima sretali smo se, uglavnom, sa terminom »specijalni rat«. U vezi s tim terminom javljaju se razna pitanja, na primer, odakle je ovaj izraz, da li smo ga mi izmislili ili je stranog porekla, da li je moguće da ga zamenimo nekim drugim, nama pristupačnijim i našoj vojnoj terminologiji adekvatnijim izrazom i slično? Pri tome se često upozorava da na Zapadu, pretežno u američkoj vojnoj literaturi, postoje izrazi nekonvencionalna dejstva, protivgerilska dejstva, protivpobunjenička dejstva, psihološki rat itd. U obaveštajnoj literaturi takođe na Zapadu, srećemo i izraze tajne operacije, podzemna borba i druge. U odnosu na snage za izvođenje navedenih dejstava, pak, susrećemo izraze kao što su specijalne snage, pa s njima zajedno i izraz specijalna dejstva i sl. Tako se naziva i jedan deo službenih pravila koja tretiraju neke od pomenutih aktivnosti.

Na osnovu svega toga, po mom mišljenju, izveden je izraz specijalni rat, u nameri da se pod zajedničkim, što je moguće adekvatnijim, nazivom zahvati, u suštini, jedan vrlo širok spektar raznovrsnih mera, aktivnosti, postupaka, dejstava i delatnosti, koje bi bilo vrlo teško ili gotovo nemoguće izraziti ranije poznatim, uobičajenim izrazom, na primer, diverzantska dejstva, »petokolonaška« dejstva i sl. Zbog toga plediram da prihvatimo taj termin, ali pod uslovom da što je moguće pre, u organizovanoj i širokoj teoretskoj raspravi, objasnimo šta pod tim terminom podrazumevamo i sa tako raščišćenim pojmovima pomognemo praktičnoj obuci i vaspitanju u nas. Siguran sam da za kratko vreme nećemo, kad se spomene izraz »specijalni rat«, morati da objašnjavamo na šta smo mislili, jednako kao što u ratu vrlo brzo nismo morali naširoko da objašnjavamo šta je »petokolonaš«. Čim smo spomenuli tu reč, automatski je asocirala na izdajnika. Nakon odgovarajućeg napora u oblasti teorije i organizovanih i drugih napora u oblasti obuke i vaspitanja istu će sudbinu doživeti i termin »specijalni rat«.

Jasno je da koncepcija »specijalnog rata« ima razvojnu liniju, svoju genezu. U ovo malo napisa o toj vrsti »rata«, pogotovo o genezi, uočljive su, po mom mišljenju, dve krajnosti. Jedna pokušava da dokaže da je »specijalni rat« star koliko i ljudsko društvo, odnosno koliko i ratovi uopšte, a druga, pak, da je »specijalni rat« do te mere nov, maltene »otkriven« najviše pre dve do tri godine.

I u ovom slučaju, kao i inače, istina je negde na sredini. Naime tačno je da su neki od oblika koje prihvata koncepcija »specijalnog rata« stariji od nje same, tj. da su bili poznati i primenjivani u ratovima ili raznovrsnim subverzivnim aktivnostima jedne države protiv druge kroz dugu istoriju. Šta da kažemo, na primer, za državni udar koji se kao oblik »specijalnog rata« tako masovno primenjuje u periodu posle drugog svetskog rata, ali i davno pre njega. On je preko sto godina stariji od koncepcije »specijalnog rata«, koja ga u naše vreme samo više eksploatiše.*

Sličan je slučaj i sa nekim oblicima »nekonvencionalnih« aktivnosti kako ih danas naziva američka vojna terminologija. Poznato je da su Nemci uoči i na početku drugog svetskog rata u okviru svojih subverzivnih i napadnih operacija, počevši od »anšlusa« u Austriji pa do napada na SSSR, primenili i isprobali gotovo sve oblike »nekonvencionalnih« dejstava na tuđim teritorijama, odnosno na glavnim napadnim pravcima svojih armija. I u drugoj fazi rata, nakon što su se na teritorijama okupiranih evropskih zemalja razvili antifašistički i oslobodilački pokreti, Nemci su bili prisiljeni da razvijaju protivgerilska ili, kako su ih sve dok su mogli, kvalifikovali, protivpobunjenička dejstva.

Nekim danas poznatim oblicima »specijalnog rata« koristili su se i Saveznici u prošlom ratu, naročito u dejstvima na evropskom kontinentu. No, sve su to bila pojedinačna specijalna dejstva, više ili manje razvijena, ali ne i primena koncepcija »specijalnog rata« u svim njenim danas poznatim dimenzijama.

Međutim, spisku ranije poznatih oblika raznih tajnih, subverzivnih i sličnih aktivnosti, novija praksa i teorija »specijalnog rata« dodala je još nekoliko novih u koje na prvom mestu spadaju: izazivanje i korišćenje raznih unutrašnjih konflikata i kriza, razne vrste ekonomskih, vojnih, političko-diplomatskih i sličnih pritisaka, ucena itd.

Prema tome, u dugoj istoriji ratova, revolucija i subverzivnih aktivnosti, nicali su i korišteni su mnogi od oblika koje i danas srećemo u arsenalu savremene koncepcije »specijalnog rata«, ali ne i celovita koncepcija kakvu danas poznajemo.

Savremena koncepcija »specijalnog rata« nije ni mogla biti primenjena ranije, pre današnjih složenih društveno-ekonomskih i

* U političko-pravnoj literaturi kao klasičan primer državnog udara uzima se onaj koga je Napoleon III izveo u Francuskoj 1852. godine, a čije je okolnosti u kojima je izveden kao i sam mehanizam udara detaljno analizirao K. Marks u studiju »Osamnaesti brimer Luja Bonaparte«.

političkih problema u svetu, pre pronalaska proizvodnje termonuklearnog i raketnog oružja za masovno uništavanje, razvijenosti bilateralnih i multilateralnih odnosa itd. Jer, nije ni bilo uslova za njenu pojavu i primenu. U vreme dok su se međunarodni sporovi, odnosno klasne protivrečnosti, rešavali, ili makar pokušali da reše ratovima u kojima su učestvovala milionske armije, uz angažovanje svih potencijala zaraćenih strana — klasifikacija takvih ratova izvođena je na osnovu tih i takvih pokazatelja. »Specijalna« dejstva u takvim vrstama ratova i nisu mogla biti drugo nego pomoćna, bez obzira na to kakvu su važnu ulogu u pojedinim operacijama mogla da odigraju. Otuda i tvrdnja da se o »specijalnom ratu« kakav se danas vodi ne može govoriti kao o društvenoj pojavi davno poznatoj u istoriji.

No, o savremenoj koncepciji »specijalnog rata« isto se tako ne može govoriti kao o potpuno novoj, tek neposredno pronađenoj. Naravno da je teško i odrediti datum za njenu pojavu u međunarodnim odnosima, jer se ne radi o nekom konkretnom događaju, već o postepenom usvajanju jedne ideje, strategijske koncepcije u vođenju politike, naročito od nekih velikih sila, u uslovima kada se ratom kao »produženjem politike drugim, nasilnim sredstvima« sve manje mogu ostvarivati određeni politički ciljevi. Dabome da je do opredeljivanja rukovodećih političkih garnitura nekih zemalja za takvu koncepciju došlo na određenom stepenu razvoja proizvodnih snaga u svetu.

Prema tome, pojavu koncepcije »specijalnog rata« kao celovite strategijsko-političke kategorije sa tačno određenim ciljevima, koji su po značaju i dimenzijama ravni ciljevima koji su ostvareni raznim drugim vrstama ratova u istoriji, načelno, možemo locirati na početak šezdesetih godina našeg veka. To je vreme kada je opasnost od eventualne upotrebe oružja za masovno uništavanje postala opštepoznata u svetu, a svest o katastrofalnim posledicama njegove upotrebe realnost u političko-diplomatskim i vojnim postupcima, naročito onih velikih sila koje su u to vreme raspolagale takvim oružjem. Pri tome, mislim da kasnimo u uočavanju i izučavanju ove pojave, što stvara privid o ovoj koncepciji kao izuzetno novoj. Činjenicu da sada imamo posla sa dosta uočljivim manifestacijama »specijalnog rata« u čitavom nizu društvenih, društveno-političkih, ideoloških, privrednih, kulturnih i drugih oblasti ne možemo i ne smemo protumačiti kao da je taj »rat« prema nama poveden u najnovije vreme.

U vezi sa razvojem koncepcije »specijalnog rata« značajno je ukazati na to da je ona u svome konstituisanju »pozajmila« neke od oblika, čak i od nacionalnooslobodilačkih, revolucionarnih i drugih

autohtonih pokreta, ratova i revolucija, računajući, pri tome, i sa psihološkim efektom takvih naziva. Među »pozajmljene« oblike na prvom mestu ističem gerilska dejstva. S obzirom na neke zablude i privide koji se, s tim u vezi, pojavljuju i u našoj publicistici, želeo bih da o tome iznesem svoje mišljenje.

Taktici »specijalnog rata« je, pored ostalog, svojstvena »krađa tuđih ideja«. To se čak i u nekim stranim pravilima o specijalnim dejstvima otvoreno priznaje. Prihvatanje izraza »gerila«, »gerilska dejstva«, »pokret otpora« i sl., u takvoj agresivnoj i zavojevačkoj koncepciji nije ništa drugo do krupna »krađa tuđih ideja«. U okviru »nekonvencionalne« komponente »specijalnog rata«, predviđa se, između ostalog, razvijanje i vođenje »pokreta otpora«, odnosno »gerilskih dejstava« na teritorijama već deklarisanog ili potencijalnog protivnika. Međutim, poznato je da su gerilska dejstva kao borbeni izraz nacionalno-oslobodilačkih, revolucionarnih i sličnih pokreta masa jedino njima imanentna. Takva dejstva moguće je stvarno voditi samo u uslovima gde postoji apsolutna podrška stanovništva određenoj nacionalnoj, klasnoj i političkoj ideji, odnosno ideologiji. Veštačko presađivanje ovog oblika u koncepciju »specijalnog rata«, pored ostalog, ima za cilj da zavara, da obmane, da prikrije svoju stvarnu prirodu. Zbog toga, dok se opredeljujemo za termin »specijalni rat«, istovremeno, moramo biti odlučno protiv toga da za neke njegove, u suštini diverzantsko-terorističke aktivnosti, u našoj terminologiji prihvatimo izraz »gerila«, »gerilska dejstva«, »pokret otpora« i sl. Ma šta organizatori »specijalnog rata« želeli i ma kako pokušavali da krste pojedine svoje aktivnosti, one će u praksi biti samo ono što stvarno jesu. Sve akcije i postupci usmereni protiv razvoja i jačanja samoupravnog socijalizma u suštini su reakcionarni, kontrarevolucionarni, lišeni masovne podrške stanovništva, a time i osuđeni da se od samog početka u praksi manifestuju kao diverzantsko-teroristički.

Konačno, i sa formalno-pravnog stanovišta, gerila je za aktivnost agresora nepravilno upotrebljen termin i kao takav je neodrživ. Aktivnosti koje su usmerene na nasilno obaranje iznutra legalno uspostavljenog ustavnog poretka u nekoj zemlji, bez obzira na to da li su organizovane ili samo podstaknute iz vana, ne mogu se nikako kvalifikovati kao gerilske, već jedino kao pobunjeničke, diverzantsko-terorističke i tome slično.

DRUŠTVENO-POLITIČKI KORENI I CILJEVI
»SPECIJALNOG RATA«

Termin »specijalni rat« smo uslovno prihvatili iz praktičnih razloga, u nedostatku termina koji bi adekvatnije odražavao suštinu ove pojave. Pošto taj termin ne odražava društveno-političku i moralnu kvalifikaciju pojave kao, na primjer, »subverzija«, »peta kolona« i sl., pravilnije je da ga upotrebljavamo pod navodnicima. Za našu teoriju i praksu je važno da jasno utvrdimo društveno-političku i moralnu kvalifikaciju, ciljeve, korijene i nosioce »specijalnog rata«. To je značajno sa stanovišta priprema društva i priprema snaga za odbranu i izgrađivanje odnosa i ponašanja prema oblicima takvog »rata«.

Polazeći od tako uslovno prihvaćenog termina, cilja i sadržaja »specijalnog rata«, pokušaću da ukažem na neke osnovne društveno-političke korijene i vojno-strategijske razloge i uslove sadašnjeg inteziviranja takvog »rata«. Kakvo mu je mjesto u nekim vojno-političkim doktrinama, kakve su tendencije i šta se, po mom mišljenju, može očekivati?

O društvenoj uslovljenosti vojno-političkih doktrina. Svaka vojno-politička doktrina je uslovljena karakterom društveno-političkog sistema, vladajućih proizvodnih odnosa i, adekvatno tome, spoljnom politikom zemlje. Ciljevi i suštine se, naravno, ne iskazuju najčešće eksplicitno, niti se uvijek manifestuju ogoljeno i jasno, ali se identifikuju na osnovu prakse. »Specijalni rat« (bilo ko da ga vodi) jeste izraz i sredstvo agresivne političke doktrine, sredstvo za nametanje dominacije i miješanja u unutrašnje odnose i život drugih naroda i zemalja. U savremenim uslovima to nije samo produženje već integralni dio svakodnevne politike reakcionarnih i hegemonističkih snaga. On, izgleda, postaje trajan oblik stanja međunarodnih odnosa. To treba utvrditi i istaći radi trajnog suprotstavljanja imperijalističkoj i reakcionarnoj politici i »specijalnom ratu«.

Uslovno, ali, ipak, s pravom, taj fenomen u međunarodnim odnosima nazivamo »ratom«, jer protagonisti sile i agresivne politike nastoje da na taj način postizu ekonomske, vojne i političke ciljeve bez pravog rata koga, kao što je poznato, karakteriše upotreba oružanih snaga u oružanom sukobu. On ne isključuje oružane ratove, ali je, vjerovatno, jedna od vrlo prihvatljivih alternativa ratu za sve agresivne snage u svijetu. U krajnjem slučaju »specijalnim

ratom« se (ako sam nije dovoljan za postizanje određenih ciljeva) priprema i olakšava eventualni pravi agresivni rat, da bi se i u njemu produžio kao njegov sastavni dio.

Pred nas se sada postavljaju dva pitanja: prvo, da li svijet, ovakav kakav je i kakav će, uz svu dinamiku promjena, u osnovi još dugo egzistirati, može izbjeći ratove?; drugo, kakvi se ratovi objektivno mogu voditi a da čovječanstvo ne doživi opštu kataklizmu?

Zbog dubokih suprotnosti savremeni svijet, po svoj prilici, zadugo neće moći izbjeći krize, potrese, pa ni ratove. Međutim, izvjesno je da preovlađuje saznanje da se nuklearni rat mora izbjeći i sve više se moraju izbjegavati i konvencionalni lokalni ratovi koji bi mogli eskalirati ka nuklearnom sukobu.

»Specijalni rat«, iako neka vrsta surogata pravog rata kao, uostalom, i svi ratovi, ima svoje društveno-političke i sociološko-klasne korijene. U međunarodnim odnosima on je projekcija unutrašnjih i međunarodnih suprotnosti koja se prikriva raznim ideološkim i drugim plaštovima. Uopšte uzevši, sukobi i krize su manifestacija dubokih suprotnosti savremenog svijeta kao što su suprotnosti: između kapitalizma i socijalizma kao svjetskog procesa, razvijenih i nerazvijenih zemalja, revolucionarnih pokreta i stremjenja ka nacionalnoj afirmaciji i kolonijalizma i neokolonijalizma. To se često manifestuje kao sukob velikodržavnih i drugih interesa vladajućih političkih i drugih snaga, suprotnosti između vojnih i ekonomskih supersila. Uz to, sve se više zaoštravaju i klasične suprotnosti između proizvodnih snaga i proizvodnih odnosa unutar pojedinih društveno-ekonomskih i političkih sistema.

Evidentno je da se svijet nalazi u dramatičnim grčevima i lomovima, jer se stare društvene strukture i odnose raspadaju i odlaze, ali su još uvijek vrlo jake i žilave u borbi za samoodržanje, a nove društvene snage i odnosi se razvijaju u grčevima borbe ne samo protiv starih odnosa već i u prevazilaženju vlastitih teškoća i suprotnosti. To su objektivni procesi, a pojavni oblici sukoba, među kojima i »specijalni rat«, jesu zakonita pojava. Vodeće društvene i idejno-političke snage u zemljama koje mogu biti objekt agresije i koje su stalno objekt »specijalnog rata«, moraju permanentno i naučno da izučavaju te procese i pojave i da osposobljavaju društvo za samoodbranu, što je bitan uslov opstanka i progressa.

Na navedenim suprotnostima je ponikao i dugo trajao »hladni rat«, koji je imao sve elemente »specijalnog rata«, ali sa tendencijom otvorenog izazivanja svjetskog sukoba. Na tome su nastale džinovske blokove strukture i hipertrofirana vojna sila sa sve većom ten-

«dencijom militarizacije svijeta. Da se podsjetimo, danas se u svijetu pod oružjem, u tzv. stratezijskom ešelonu, nalazi oko 20 miliona naoružanih vojnika i da za njih u industriji, infrastrukturi i drugim uslugama, radi preko 60 miliona ljudi. Razorna snaga nuklearnog oružja dvije svjetske supersile je tolika da bi mogla uništiti nekoliko puta veći svijet od ovog. Takva vojna sila je sama došla u, gotovo, bezizlaznu krizu, jer njena direktna upotreba bi vodila i uništenju njenih tvoraca. To bi bila negacija svake racionalne politike. Vladajuća pragmatistička filozofija tvoraca takve vojne sile došla je u sukob sa objektivnom realnošću odnosa snaga. U sjenci straha od totalne upotrebe stvorene vojne sile vode se ratovi ispod svjetskog nivoa — lokalni, ograničeni, »specijalni«.

Međutim, jednom nastala tolika vojna sila vrši snažan povratan uticaj na politiku, traži razloge daljeg održavanja i razvijanja, oblike racionalne upotrebe. Traže se takvi oblici ratova kojima se mogu postizati određeni politički ciljevi i razrešavati postojeće suprotnosti.

O evoluciji nekih agresivnih vojno-političkih doktrina i mjesto »specijalnog rata« u njima. Poslije drugog svjetskog rata do 60-tih godina u SAD je, na primjer, dominirala doktrina »nuklearne odmazde«, tj. sve dok se nije pokazala kao rizična zbog uspostavljene nuklearne ravnoteže SAD i SSSR-a i neprikladna da uspješno parira pozitivnim procesima u svijetu. Zato se u SAD rodila doktrina »elastičnog reagovanja« i njena »posredna strategija«, prema kojoj su isprobani lokalni agresivni ratovi, a Vijetnam je bio najstravičniji poligon te doktrine. Pošto je i ovaj koncept zapao u krizu, modifikovan je u sadašnju Niksonovu doktrinu »realističkog odvrćanja«. Ona je definisana kao doktrina »snage i partnerstva«, a politička strategija zasniva se na načelima »snaga-partnerstvo-pregovaranje«. Šta zapravo znači i kako se kroz tu prizmu reflektuje »specijalni rat«?

Načelo pregovaranja sa snažnim partnerima je nastalo kao izraz novih odnosa i promjena, uspostavljene i održavane ravnoteže snaga, pojave novih centara svjetske vojne i ekonomske moći, gubljenja iluzija o američkoj svemoći i — što je vrlo značajno — traženje puteva za vlastiti ekonomski prosperitet u novonastalim odnosima u svijetu. Partnerstvo znači očuvanje u novim uslovima vojno-blokovskih struktura zapadnog svijeta i dominacije SAD u njima. Time one olakšavaju vojno, ekonomsko i političko naprezanje, stvara se moralno-politički plašt o zajedničkim interesima pri angažovanju u pritiscima i agresijama protiv trećih. Traži se veći vojni doprinos saveznika u savezu.

Načelo *snage* znači održavanje ne samo nuklearne već i opšte-vojne ravnoteže u pojedinim strategijskim regionima i pregovaranje sa pozicija vojne sile.

»Realističko odvrćanje« podrazumijeva kombinovanje upotrebe vrlo različitih (uključujući i vojnih) snaga, sredstava i metoda reagovanja koji mogu biti realni, ostvarljivi i racionalni. U toj doktrini se sve više pridaje značaj traženju i podržavanju klasnih, idejnih saveznika, stvaranju oslonaca u pojedinim zemljama, pružajući vojnu, ekonomsku i drugu pomoć takvim saveznicima da ojačaju i da se održe. »Specijalni rat« u svim tim oblicima ispoljavanja nalazi sve više svoje mjesto. Korekcije u ranijoj doktrini nastupile su, prije svega, zbog neuspjeha u vijetnamskoj agresiji. Direktno vojno angažovanje, klasično osvajanje teritorija i okupacija pokazali su se riskantni, neizvjesni, politički i ekonomski nerentabilni, čak i kada ne bi prijetila opasnost od eskalacije svjetskog sukoba. Zbog toga se, gdje god je to moguće, podržavaju ili raznim metodama dovode na vlast društveno-političke snage preko kojih se ostvaruje ekonomsko i političko porobljavanje naroda bez pravog rata.

Prema tome, stavljanje drugih naroda pod svoju dominaciju metodama i sredstvima »specijalnog rata« manje je rizično. Prevedeno na politički jezik to znači: sistematsko infiltriranje u sve oblasti društvenog života zemlje žrtve agresije, podrivanje, razjedaanje i obezvređivanje svih njenih kohezionih, idejnih, moralno-političkih, etičkih, istorijskih i drugih vrijednosti, odnosno pokretanje u akciju unutrašnjih razornih sila radi slabljenja njene odbrambene sposobnosti. To je polazna osnova, a sa njom se kombinuju razne druge vrste pritiska, uključujući i vojnu silu i preduzimanja otvorenih, grubih subverzija. Prirodno, u svakoj zemlji, u današnjim uslovima klasnih suprotnosti, moguće je naći saveznike, a neki se građani iz neznanja i bez neprijateljskih namjera uključuju u »specijalni rat« protiv svoje zemlje. Na primjer, ultraradikalističke »lijeve snage«, nosioci liberalizma, ili »crnog talasa« u filmu i sl., a ne samo otvoreni buržoaski nacionalizam, objektivno su saveznici onim snagama koje vode »specijalni rat« protiv naše zemlje radi rušenja samoupravnog socijalističkog sistema i obezvređivanja ciljeva naše revolucije, bez obzira što, možda, pojedinci subjektivno ne žele ili ne misle tako.

Razni metodi i sredstva »specijalnog rata« se kombinuju nekad vrlo rafinirano, a nekad grubo i otvoreno, sve do pribjegavanja upotrebi vojne sile kad se za to stvore pogodni uslovi. Osnovni kriterij je da eskalacija ne dovede do konfrontacije sa najjačim protivnicima, koja bi mogla nanijeti štete globalnoj, dugoročnijoj politici. Tako je za vrijeme mira bez pravog mira otvoren trajan, manje vidljiv, ali

vrlo složen i naporan front borbe u suprotstavljanju »specijalnom ratu« za mnoge manje, posebno nesvrstane zemlje, pa i za našu. Nijedan odsjek toga fronta se ne smije zapostaviti, jer to može proizrokovati vrlo teške posljedice. Naša zemlja je to osjetila više puta, a iskustvo u periodu pred 21. sjednicu Predsedništva SKJ dovoljno je poučno. Od nedavno, od alžirskog skupa nesvrstanih posebno, SFRJ je pod intenzivnijim i sinhronizovanim pritiscima imperijalističkih snaga.

Tendencije i perspektiva »specijalnog rata«

Polazeći od pomenutih, složenih i protivurečnih međunarodnih odnosa, može se uočiti pojava specijalnog ponašanja svjetskih sila. Najbrutalniji oblici i metodi ispoljavanja »specijalnog rata« između njih sve su manji. Vjerovatno je da će se taj trend nastaviti. Ali zato račune sve više mogu da plaćaju treći, koji su najmanje, ili uopšte nisu krivi za krize i sukobe u međunarodnim odnosima, ili bar ne u svjetskim razmjerama. U vezi s tim, vrlo je indikativna Niksonova ocjena u poruci Kongresu maja 1973. godine: »Odnosi između velikih sila su, razume se, ispunjeni oštrim duhom takmičenja, ali obe strane moraju shvatiti da ne može biti trajnog pobjednika, i, isto tako, važno, da bi se usredsređivanjem na pokušaj postizanja prednosti na štetu druge strane samo zaoštavale napetosti i izazivale protivakcije.*

Objektivno, ovakav trend u dogledno vrijeme se, bez obzira na moguća kolebanja, mora nastaviti. Savremene doktrine su nastale kao realna idejna nadgradnja društvenih i međunarodnih odnosa i stvorene ravnoteže vojne moći svjetskih sila. One se mogu i moraju prilagođavati novim situacijama i vojno-političkim uslovima u pojedinim regionima svijeta. Iz toga slijedi i zaključak da, ukoliko su rizici od upotrebe vojne sile u oružanim agresijama veći i nerenabilniji, utoliko mogu biti »perspektivniji« metodi i oblici »specijalnog rata«. Pored pojačane borbe u ekonomici, jača i borba u sferi nadgradnje, tj. u ideologiji, filozofiji, politici, psihologiji, kulturi, moralu itd. Tako procesi ponekad u pojavnim oblicima izgledaju kao da su okrenuti na glavu, kao da su sukobi u sferi nadgradnje krajnji cilj, a ne sredstvo. Naravno, u takvoj borbi postoje ciljevi, kao i relativna samostalnost sukoba, ali preko borbe i ostvarenih ciljeva u toj sferi teži se ostvariti glavni cilj — ekonomsko porobljavanje.

* *Strateški karakter susreta* — Politika, 15. maj 1973.

Mnogi u tim bitkama i ne znaju i ne vide pravi smisao sukoba, kao što ni mnogi ratnici u krstaškim i drugim istorijskim sukobima i pohodima nisu znali prave ciljeve onih koji su ih tamo pokrenuli i vodili.

Za pojedine zemlje, pa i našu, mogu nastupiti periodi povećanog intenziteta pojedinih oblika »specijalnog rata«. To je stvar procjena i usvojene taktike pojedinih vlada i snaga koje takvim ratom upravljaju i oportunisti primjene pojedinih metoda i sredstava. U našim procjenama je jako značajno da ne zamjenjujemo taktiku imperijalističkih i hegemonističkih snaga, klasnih protivnika, sa njihovom dugoročnom strategijom, koja proizlazi iz prirode njihovog društvenog bića. Taktika može nekad da izgleda pozitivna ili bezopasna. Ako bi se prema tome orijentisali mnoge se stvari mogu zanemariti, propustiti, pa ih je kasnije teže ispraviti, a posljedice mogu biti vrlo teške.

Kada će neka zemlja biti podvrgnuta pojedinim metodama i sredstvima »specijalnog rata«, umnogome zavisi od unutrašnjeg stanja u toj zemlji. Stabilniji ekonomski i politički odnosi, političko jedinstvo, veća odbrambena sposobnost, spremnost, organizovanost za otpor, veći ugled i bolji međudržavni odnosi itd., otežavaju primjenu brutalnih metoda i sredstava »specijalnog rata«. Tada se više primjenjuju oni rafinirani, inače stalno prisutni metodi.

Nekad prividno izgleda da »specijalni rat« ne vode zvanične vlade, organizacije i institucije, već neke snage za svoj »privatni račun«. Međutim, to se uvijek čini u okviru globalne strategije vladajućih snaga, koje uvijek imaju rezervna rješenja i varijante. To ne smije nikoga da zavarava.

Stav i odnos naše zemlje prema protagonistima »specijalnog rata« proizlazi iz karaktera naše unutrašnje i spoljne politike, a izražavaju se kao i prema svakom oružanom obliku agresije. U tom pogledu nema nikakvih izuzetaka prema bilo kojoj sili ili snagama koje se služe agresivnim metodama i sredstvima u međunarodnim odnosima. Svačije ponašanje se mora kvalifikovati prema tome šta ono objektivno znači za odnose sa našom zemljom, šta znači u svijetu za mir i nacionalne interese drugih naroda. Kad SFRJ određene pojave i postupke tako cijeni i vodi pravednu borbu za odbranu mira, za prava svog i drugih naroda, pa kad to nekim snagama smeta i dovode u pitanje dobre odnose sa našom zemljom, onda neka razloge za to ne traže u nama. Borba protiv »specijalnog rata« je borba za mir i progres u svijetu, borba za našu bezbjednost i nezavisnost.

GLAVNI PRAVCI UDARA

Za nas je veoma značajno da utvrdimo kuda je usmeren pravac glavnog udara reakcionarnih imperijalističkih snaga koje se koriste sredstvima i metodama »specijalnog rata«. Očito je da je on usmeren prema nesvrstanim zemljama, prema zemljama u razvoju i prema oslobodilačkim i revolucionarnim pokretima, što su vrlo reljefno pokazali poslednji događaji u Latinskoj Americi, Africi, Aziji itd. Alžirska konferencija, koja je bila ne samo značajan podsticaj daljoj političkoj i međunarodnoj afirmaciji nesvrstanih zemalja već je i pokrenula suštinska pitanja ekonomskih odnosa u svetu, ukazujući na neodrživost sadašnjeg stanja zasnovanog na eksploataciji i dominaciji razvijenih, označila je i početak ofanzive reakcionarnih snaga. Inače, početkom političke emancipacije oslobođenih naroda počinju i pritisci reakcionarnih snaga.

»Sticanje političke nezavisnosti značilo je tek prvi korak na putu stvarne emancipacije ovih zemalja. One se nalaze pred krupnim dugoročnim zadacima, kao što su, u prvom redu, pravo na mobilizaciju vlastitih materijalnih i ljudskih izvora, ekonomska nezavisnost, odbrana suverenosti, nezavisnosti, teritorijalnog integriteta, samostalna izgradnja odgovarajućih političkih i državnih institucija, kao i izvojevanje ravnopravnog položaja u svetu« — kaže se u Platformi za Deseti kongres SKJ. Realizacija tih ciljeva je revolucionarni put i proces kome se suprotstavljaju sve reakcionarne imperijalističke snage koje će biti sve agresivnije i bezobzirnije. One će koristiti i objektivne i subjektivne teškoće zemalja u razvoju. O tim teškoćama se u pomenutom dokumentu kaže: »Razvitak zemalja u razvoju ometaju mnoge teškoće: nizak nivo proizvodnih snaga, zaostala socijalna struktura, nedostatak kapitala i kadrova, plemenske i druge podvojenosti, slabosti u političkom organizovanju, delovanje ostataka kolonijalnih odnosa i uticaj neokolonijalizma«. Moramo računati s tim da će imperijalisti upravo metodama i oblicima »specijalnog rata« koristiti sve ekonomske i društvene teškoće kojima se te zemlje bore u svom unutrašnjem razvoju i međunarodnoj afirmaciji.

Osnovni cilj tih imperijalističkih i reakcionarnih snaga je da razbiju jedinstvo nesvrstanih zemalja, da utiču na promenu odnosa snaga u svetu, što u krajnjem slučaju znači sprečavanje razvoja socijalizma kao neminovnog društveno-istorijskog procesa. Smatram da u tom kontekstu treba videti i pritiske na Jugoslaviju kao

zemlju inicijatora i pokretača mnogih akcija nesvrstanih zemalja. Nekim krugovima u Sjedinjenim Američkim Državama i nekim zemljama zapadne Evrope, već duže vreme smeta naša principijelna politika i praktični postupci u borbi protiv dominacije, eksploatacije i tlačenja malih naroda; smetaju im naša nastojanja da se principijelno rešavaju i složeni svetski ekonomski problemi, koji se posebno negativno odražavaju na nerazvijene i sve zemlje u razvoju.

Ima tu i drugih razloga o kojima je nedavno govorio i drug Tito u Sarajevu: »Ja znam odakle im taj utisak, ko im to prezentira da je kod nas nesloga, i tome slično? Ja mislim da većina njih vrlo dobro zna da to nije istina. Ali, šta je tu posrijedi? Jugoslavija se nalazi na takvom geografskom položaju koji je od ogromne važnosti za Evropu. To je jedno. Drugo, radi se o Konferenciji o evropskoj bezbjednosti. Tu je već sve pripremljeno, o tome se razgovara. Međutim, ima veliki broj onih na Zapadu, ne samo u Evropi, nego i u Americi, koji ne žele baš da dođe do nekih rješenja o evropskoj bezbjednosti. I nastoje da to na neki način poremete, da se to odgodi, da ne dođe ni do čega. I to je bio razlog za taj pritisak na nas.«

Marko TRBOVIĆ

OSNOVNI OBLICI I SNAGE »SPECIJALNOG RATA«

Slažem se sa drugovima koji su istakli da nikakav »specijalni rat«, pa ni nuklearne pretnje, ne mogu zaustaviti revolucionarno kretanje ljudskog društva. Izgleda da isto to uočava i neprijatelj, koji nastoji da iznađe nove oblike nastupanja kako bi održao svoje pozicije. Iz tih suštinskih činjenica proizišli su i oblici »specijalnog rata«.

Naime, u publicistici i u praksi susrećemo dve podele kad su u pitanju oblici vođenja »specijalnog rata«. Jedna proizilazi iz teorije i prakse tvoraca »specijalnog rata«, a druga, iz praktičnih potreba onih koji se štite i brane.

Tvorci »specijalnog rata« ističu tri osnovna oblika preko kojih se taj rat vodi — nekonvencionalna dejstva, protivpobunjenička, odnosno protivgerilska dejstva i psihološke operacije.

Sa stanovišta zemalja koje se brane i štite od »specijalnih« dejstava, uvažavaju se i sledeći oblici »specijalnog rata«: obaveštajna delatnost neprijatelja, psihološko-propagandna delatnost, delatnost

neprijateljski raspoložene emigracije, delatnost unutrašnjeg neprijatelja, politički, vojni i ekonomski pritisci. Razume se, branilac prolazi sa stanovišta zaštite od takvih delatnosti neprijatelja.

Prema tome postoje različita tretiranja oblika »specijalnog rata«, što ne treba ni najmanje da zbunjuje, jer svaka strana polazi sa svojih pozicija i interesa.

Prvo, tvorci »specijalnog rata« utvrđuju i tretiraju tzv. nekonvencionalna dejstva kao oblik »specijalnog rata«. Pod tim podrazumevaju sva ona dejstva koja nisu odobrena u međunarodnim konvencijama o vođenju rata, ali se, ipak, u praksi primenjuju kao izraz nasilja i podrivanja. To su, u osnovi, tri vrste delovanja i dejstava:

— *subverzivna delatnost* izražena u nastojanju da se veštački stvara ili koristi već postojeća kriza, da se politički i ekonomski podriva sistem druge države i naroda, kako bi se izazvali razni poremećaji, uključujući i izazivanje državnih udara ili kontrarevolucije;

— *»gerilska dejstva«* na tuđim teritorijama izražena u nastojanju agresora da primenom diverzantskih, terorističkih i drugih akcija, izazove opštu nestabilnost u drugoj državi ili poretku, pa i prevrat;

— *»akcije prikrivanja i prebegavanja«* koje agresor izvodi radi spasavanja svojih snaga ili pojedinaca koji se nađu ugroženi, jer im preti opasnost od uništenja ili ih je potrebno zbog drugih razloga prebaciti na sigurnije mesto.

Pri tom je značajno uočiti sledeće momente. One države koje su usvojile »specijalni rat« kao koncepciju svog ponašanja u međunarodnim odnosima, u savremenim uslovima relativnog mira, prvenstveno pribegavaju baš tzv. nekonvencionalnim dejstvima, koja se ispoljavaju preko obaveštajne aktivnosti delovanja neprijateljski raspoložene emigracije, aktivnosti unutrašnjeg neprijatelja, izvršavanjem raznih političkih, ekonomskih, vojnih i drugih pritisaka na druge zemlje itd.

Karakteristično je da tvorci »specijalnog rata« uporno nastoje dokazati i u prasi sprovesti primenu »gerilskih dejstava« na tuđim teritorijama za interese strane sile. Oni očigledno neće da shvate, a verovatno i da ne mogu, da je objektivno nemoguće izjednačavati narodnooslobodilačka gerilska dejstva, koja su izraz oslobodilačkih stremljenja naroda, sa »gerilskim dejstvima« koja želi da nametne agresor. To su dve suprotne pozicije. Prava gerila, kao oblik narodnooslobodilačkih pokreta i borbe naroda za oslobođenje, istorijski je potvrđena stvarnost, nerazdvojno povezana sa revolucionarnim

kretanjima u ljudskom društvu, a »gerila« koju nameće ili pokušava da nametne agresor izraz je njegovih pretenzija za dominacijom.

Drugo, tvorci »specijalnog rata« u svojim razmatranjima utvrđuju tzv. protivpobunjenička, odnosno protivgerilska dejstva kao oblik »specijalnog rata«. Mislim da takav pristup nije bez razloga, jer je to izraz njihove orijentacije i rešenosti da zaustave ili uguše progresivna kretanja u pojedinim delovima sveta. Agresor nastoji da svaki revolucionarni pokret naroda najpre oglasi kao pobunu deklasiranih elemenata, kao bunt nekih društvenih otpadnika, kriminalaca, bandita i sl. Takva orijentacija ima tendenciju da se oglašavanjem nekog pokreta pobunom, stvore što povoljniji politički uslovi za rigoroznije i nemilosrdnije uništenje tog pokreta, pri čemu se u krajnjem slučaju ne preza čak ni od genocida. U najnovijoj istoriji imamo dovoljno primera koji to potvrđuju.

S druge strane, agresor uvek teži da svoje vojno ili drugo nasilno angažovanje protiv drugih naroda predstavi kao pomoć, a ne kao agresiju. On nastoji da se prikaže kao zaštitnik koji pokazuje »dobru volju« i »pruža pomoć« u sređivanju prilika, a ne kao osvajač i uzurpator, što u suštini jedino i jeste.

O načinu postupanja agresora u ovom obliku »specijalnog rata«, istakao bih samo neke momente.

U protivgerilskim dejstvima agresor primenjuje sve metode savremene taktike, s tim što posebno usavršava taktiku borbe protiv oslobodilačkih snaga. On organizuje i izvodi napade, prepade, upade, kampanje, ofanzive, čišćenje teritorije itd. Pri svemu tome obaveštajni rad neprijatelja, psihološko propagandno delovanje, terorizam, diverzije i upotreba specijalnih snaga dobijaju posebno u značaju.

Treće, kao poseban oblik »specijalnog rata« tretiraju se psihološke operacije. Ovde se rezultati psihologije kao nauke koriste u agresivne svrhe. Ali ne samo i jedino psihologije, već su u iste svrhe iskorišćeni i rezultati drugih nauka — istorije, pedagogije, politologije, ekonomije, itd. Treba naglasiti da agresor i ove »operacije« izvodi planski i studiozno, moglo bi se reći sa vrlo visokim stepenom naučnosti i metodičnosti. Svaki postupak detaljno se izučava i priprema, precizno se određuju forme i metode delovanja i stalno prati reagovanje onih prema kojima je »operacija« usmerena. Da podsetim na situaciju u kojoj su se SAD našle krajem 1971. godine neposredno pred povlačenje glavnine njihovih snaga iz Južnog Vijetnama. Nema sumnje da je u tom periodu međunarodni ugled SAD bio na niskom nivou. Radi vraćanja izgubljenog ugleda bilo je potrebno ne samo povući trupe nego i kako-tako objasniti razloge dotadašnjeg anga-

žovanja u formalno neobjavljenom ratu. U tom smislu poslužila su, pored ostalog, i »tajna« dokumenta Pentagona objavljena u »Njujork Tajmsu«. Među tim dokumentima ima dosta autentičnih, ali i izvestan broj tako friziranih podataka da svi zajedno ostavljaju utisak da za vođenje rata u Vijetnamu nisu krive SAD, odnosno da se u javnom mnjenju formira shvatanje da im je taj rat bio nametnut. Na ovoj i na drugim sličnim »psihološkim operacijama« može se uočiti i jedna od bitnih karakteristika ove vrste aktivnosti »specijalnog rata«. Radi efikasnog lansiranja jedne krupne neistine pribegava se objavljivanju velikog broja sitnih autentičnih, ali u suštini perifernih činjenica, koje u celini čine smišljenu »operaciju«.

Kad je reč o snagama za vođenje »specijalnog rata« u štampi i nekim sredstvima javnog informisanja često nailazimo na tvrdnje da »specijalni rat« vode obaveštajne službe, na primer, CIA ili neka druga služba. Takve tvrdnje se ne mogu prihvatiti iz više razloga.

Svaki rat pa i »specijalni« može da vodi samo država ili neka druga organizacija koja ima uslova za vođenje rata pa i »specijalnog«. Prema tome, država određuje i snage koje će učestvovati u tom ratu. Pored toga država postavlja zadatke i traži izvršenje zadataka prema utvrđenom i razrađenom planu, uslovno rečeno ratnom planu. Ovo ističem zbog toga što smatram da je to principijelno i važno pitanje. Ako bismo prihvatili tvrdnju da »specijalni rat« vodi obaveštajna služba, onda bi ispalo da obaveštajne službe postižu strateškijske ciljeve i mimo države, da je »specijalni rat« stvar obaveštajne službe, a ne državne politike. To znači da bi obaveštajna služba odgovarala za agresivne postupke, a ne država. Međutim, upravo to nije tačno, iako se mnogi publicisti na Zapadu upiru da dokažu kako recimo CIA nešto radi na svoju ruku, mimo znanja i odobrenja države. Moram reći da takva dokazivanja nisu ni najmanje ubedljiva. Jer nemoguće je prihvatiti tezu da u jednoj modernoj državi radi košta hoće, pa makar to bila i obaveštajna služba. Ako neki državni organ prekorači ovlašćenja, a takvih slučajeva može biti i u praksi ih verovatno ima, to ne treba uzeti kao pravilo, već kao ponašanje mimo pravila.

Međutim, u pomenutim »teorijama« ima nečeg drugog; to su pokušaji dezinformisanja i obmanjivanja javnosti, jer mnogo je lakše neku neuspelu akciju pripisati nekom državnom organu, uključujući i obaveštajnu službu, i okriviti ga za prekoračenje ovlašćenja, nego javno priznati politiku koja je sračunata na grubo mešanje u unutrašnje stvari drugih zemalja. Reč je o jednom taktičkom principu onih koji primenjuju koncepciju i doktrinu »specijalnog rata«.

Međutim, stoji konstatacija da u »specijalnom ratu« učestvuju i obaveštajne službe koje imaju i te kako značajnu ulogu. O tom smo već iscrpno govorili. Moramo utvrditi činjenicu da je za neke države vođenje »specijalnog rata« pitanje strategije tih država, tj. pitanje stavova najodgovornijih faktora u tim državama, a nikako stav neke službe ili agencije, bila ona obaveštajna, bezbednosna ili neka druga. Jedno je učestvovati u »specijalnom ratu«, a drugo je voditi takav rat. U tom ratu učestvuju one snage i organi koji su za takve zadatke namenjeni i kojima se konačno može narediti da izvršavaju određene zadatke. Po toj logici mogu biti upotrebljeni i delovi obaveštajnih službi, delovi nekih drugih službi, manji ili veći delovi oružanih snaga, određeni organi diplomatije ili raznovrsni kombinovani sastavi, što sve zavisi od procene i odluke nadležnog državnog organa, odnosno od odluke političkog i vojnog rukovodstva države koja vodi »rat«.

Ove napomene su bile neophodne, pre svega, što bi svođenje »specijalnog rata« u okvire nadležnosti obaveštajnih službi značilo suviše pojednostavljenje celokupne problematike i, što je još gore, značilo bi ceo problem prikazati u pogrešnom svetlu, a to bi moglo imati negativan uticaj na orijentaciju i organizaciju zaštite. Na osnovu pomenutih napomena treba posmatrati i snage za vođenje »specijalnog rata«.

U pojedinim državama postoje uredi, uprave ili odeljenja za »specijalne operacije«, koji su namenjeni da planiraju »specijalna dejstva« na najvišem nivou. Na čelu takvog ureda obično se nalazi funkcioner koji je istovremeno i član vlade. Ti uredi praktično predstavljaju neku vrstu generalštaba za »specijalna dejstva«. Na osnovu odluka donetih na najvišem državnom nivou, oni pristupaju njihovoj realizaciji. To je prva snaga za »specijalni rat«, kojoj se određuju i dodeljuju potrebna sredstva i druge snage za izvršavanje zadataka. Prošle godine u SAD je objavljen podatak da je oko 20% nacionalnog budžeta odbrane korišćeno za »specijalne operacije«, što je iznosilo 16—17 milijardi dolara.

Druga kategorija snaga na koje se računa u »specijalnom ratu« su tzv. neoficijelne organizacije. To su raznovrsne organizacije od raznih udruženja, komiteta, emigrantskih i iseljeničkih organizacija do poluvojnih ili vojnih organizacija. Ovim snagama je dat neoficijelan karakter, pa po toj logici ne predstavljaju zvanične snage određene države. Prema tome, njihovo angažovanje se ne priznaje kao sredstvo države za čije interese u stvari rade. Međutim, faktičko stanje je drugačije. Sve te organizacije su na spisku, praktično u

formaciji određenih organa. One dobijaju određene zadatke i pristupaju njihovom izvršenju prema planu.

Postavlja se pitanje, zbog čega su tvorci »specijalnog rata« odredili takvu fizionomiju ovih snaga? Odgovor bi glasio: oni nastoje na svaki način da obmanu i dezinformišu svetsku pa i sopstvenu javnost o namerama koje žele realizovati »specijalnim dejstvima«. U formi slobodnog organizovanja raznih grupa obrazovali su namenske snage, koje se na razne načine kamufliraju, uostalom i da bi bile efikasnije i da bi se izbegle zvanične rasprave o njihovim ciljevima i postupcima.

Treća kategorija ovih snaga je agentura namenjena za potrebe izvođenja »specijalnih dejstava«. Uloga ove »šeste kolone«, kako je nazvao jednom prilikom drug Tito, ogleda se u kompleksnoj podrivačkoj delatnosti u zemlji žrtvi agresivnih pritisaka. Ovde nije reč o klasičnoj agenturi obaveštajnih službi, već o takvim snagama koje se idejno vežu za protivnika, koje deluju za njegov račun, nastoje da sprovedu njegovu koncepciju na štetu i protiv sopstvenog naroda i zemlje. Ove snage redovno dobijaju podršku od agresora, bilo preko već pomenutih organizacija ili na druge načine. Kao što je poznato bilo je slučajeva i šireg vojnog angažovanja strane sile u nekim zemljama Afrike i Azije izraženih u tzv. podršci toj »šestoj koloni«.

Četvrtu kategoriju snaga predstavljaju neke vojne jedinice i organi države koja izvodi »specijalna dejstva«. To su, određeni delovi vojnoobaveštajnih službi, neki posebni uredi ili agencije, samostalne snage »specijalne« namene i konačno određene »specijalne snage« u sastavu redovnih formacija oružanih snaga kao što su razne prepadne, diverzantske i slične snage.

Prema tome, snage za »specijalna dejstva« faktički postoje, počev od vlade i vrhovne komande pa do nižih komandnih struktura. One su posebno obučene i na različite načine organizovane. Kad i koliko će se koja kategorija od tih snaga konkretno angažovati u »specijalnim dejstvima«, stvar je konkretnih procena, ali aktivnost svih tih kategorija mogli smo uočiti u mnoštvu slučajeva u više zemalja u poslednje dve decenije.

Naše mere odbrane

Na osnovu rečenog, postavlja se pitanje: da li nama treba nešto drugo u suprotstavljanju »specijalnom ratu« sem koncepcije opšte-narodne odbrane? Smatram da ne treba, i to iz dva razloga. Prvo,

»specijalni rat« je za nas, po mom mišljenju, manje opasan nego neki drugi rat, bez obzira na sve oblike i metode kojima se služi. Drugo, koncepcijom opštenarodne odbrane našli smo rešenje da se suprotstavimo i najtežoj vrsti agresije pa, prema tome, možemo da se suprotstavimo i »specijalnom ratu«, pri čemu treba imati u vidu neke konkretne probleme.

Pre svega, u sistemu naše odbrane potrebno je stvoriti uslove da na vreme uočimo »specijalna dejstva« usmerena protiv naše zemlje, kako bi se na vreme i efikasno suprotstavili. To nije nimalo jednostavno, ali bez obzira na složenost problema to je uslov uspešnog suprotstavljanja.

Drugi važan momenat u suprotstavljanju »specijalnom ratu« jeste u tome da naši ljudi na vreme saznaju o čemu se zapravo radi, da upoznaju sve oblike i načine neprijateljskih napada. Pri tom se još uvek nailazi na stavove, koji su na stanovištu da je suprotstavljanje »specijalnom ratu« stvar i posao određenih užih, državnih, pre svega bezbednosnih struktura. Po njima ceo problem treba sa tog stanovišta i posmatrati. Tu, po mom mišljenju, nešto ipak nije u redu iz razloga što neprijatelj napada celo naše društvo, kompletan društveni poredak i to na veoma širokom planu, pa i odbrana od takvog napada mora biti zadatak društva u celini, a ne samo pojedinih struktura.

Svakako da uspešno suprotstavljanje agresoru zavisi i od toga na koji način su odbrambeno organizovane sve strukture društva. Naime, konkretno organizovanje i plansko postupanje, počev od mesne zajednice do federacije jeste uslov uspešne odbrane i zaštite i od »specijalnog rata«. Prema tome, pri odbrani i zaštiti društva i od ove vrste agresije, važi načelo praćenja i procenjivanja situacije, donošenja odluka i konkretnog delovanja. Vojnički rečeno, princip vođenja radne karte ne bi se smeo izostaviti. Naprotiv, rešavanje svih konkretnih situacija predstavlja nužnost u organizaciji odbrane i samozaštite.

Dušan VILIĆ

STVARANJE I KORIŠĆENJE KRIZA

Ovde je dotaknuto i pitanje klasifikacije oblika »specijalnog rata«. U vezi s tim želeo bih da ukažem samo na jedan od novijih oblika koji bih mogao uslovno nazvati *stvaranje i korišćenje kriza*.

Pod tim pojmom treba podrazumevati skup postupaka neke strane sile koja teži da, koristeći neki unutrašnji problem zemlje prema kojoj se planira i izvodi »specijalni rat«, izazove početnu krizu, a onda deluje na njenom bržem ili sporijem eskaliranju, da bi se dostigli postavljeni ciljevi.

Teorijski posmatrano, na svakom unutrašnjem problemu neke zemlje moguće je izazvati krizu određenog stepena i intenziteta. Ceo postupak u ovom obliku »specijalnog rata« se zasniva na činjenici da nema beskonfliktnog društva, bilo da konflikti nastaju kao logična posledica unutrašnjeg ekonomskog i uopšte društveno-političkog razvoja, bilo da su veštački izazvani spoljnim uticajem.

Sve veći raskorak između ekonomski najrazvijenijih i srednje ili slabo razvijenih zemalja, objektivno pruža mogućnost za ekonomsku diskriminaciju, odnosno za veštačko stvaranje raznih ekonomskih a time i političkih problema i teškoća. Kada takvi problemi prerastu u konflikte, na njima je objektivno moguće graditi krizu, odnosno upravljati njome u smislu njenog eskaliranja sve do tačke dok ne budu razrešeni osnovni problemi na kojima je kriza počela, odnosno do postizanja nekog od političkih ciljeva velike sile u čijem interesu se i vodi »specijalni rat«.

Izazivanje krize i njeno dalje eskaliranje može da se začne na nekom ekonomskom, političkom, verskom, međunacionalnom, sportskom ili bilo kome drugom problemu. U principu, s gledišta vođenja »specijalnog rata« i ciljeva koji se njime žele postići, nije važno o kakvom se problemu radi. U centru pažnje snaga koje učestvuju u krizi, preciznije, snaga koje krizu žele da iskoriste, nije bitno razrešavanje iskrsllog problema, nego njegovo korišćenje, odnosno njegova zloupotreba, bez obzira na parole kojima se nosioci krize javno zaklinju. Zbog toga, u praksi uvek nije lako razlikovati one snage koje se iz konstruktivnih, dobronamernih pobuda angažuju u rešavanju nekog od aktuelnih problema, od onih koje žele da ga iskoriste za račun političkih ciljeva neke velike sile. Ono što je za primenu tog oblika »specijalnog rata« od osobite važnosti jeste uslov da su ove snage izmešane. Takvu izmešanost, neizdiferenciranost, protagonisti krize nastoje vremenski da produže. Čim između ovih snaga dođe do javne i jasne diferencijacije, ovaj oblik gubi na snazi, jer postaju uočljivi njegovi pravi protagonisti, a time i njihovi politički ciljevi. Otuda je za konstruktivne snage društva, kojima je u interesu da se nastali društveni konflikti što pre završe, identifikacija protagonista krize i jasno diferenciranje od njih bitan preduslov za uspeh u borbi protiv ovog oblika »specijalnog rata«.

Primena ovog oblika, poput državnog udara, zahteva da se izvrše neke predradnje, naročito obaveštajne i indoktrinarne prirode, koje mu moraju prethoditi. Radi se, u prvom redu, u prodoru obaveštajnih službi velike sile u što je moguće veći broj struktura društva prema kome se planira »specijalni rat«. Pri tome su na udaru sve društvene strukture, a tamo gde postoje uslovi za to na pravcu glavnog udara naći će se prvenstveno sredstva javnog informisanja, raznovrsne prosvetne ustanove i institucije, omladinske i studentske organizacije i udruženja, razna kulturna udruženja i sl. Jasno je da od takvog prodora nisu izuzete ni druge strukture, kao što su vojska, policija, administrativni aparat itd.

Pri sagledavanju karaktera tog prodora mora se imati u vidu da on ne mora i, po pravilu, ne nosi karakter klasičnog agenturnog prodora, mada se i to primenjuje. Više se radi o prodoru u obliku društvenih veza, prijateljstva i sl., u prvom redu s ljudima čiji su javno nedeklarisani politički stavovi bliski sa osnovama političke koncepcije velike sile. Zavisno od toga u kojoj društvenoj strukturi i u kome stepenu je izvršen prodor, u njoj će se lakše izazvati kriza, odnosno kasnije rukovati njenim tokom. Putevi tog prodora su vrlo različiti. Načelno, to zavisi od razvijenosti međunarodnih veza i odnosa sa zemljom prema kojoj se planira »specijalni rat«; ukoliko su takve veze i odnosi, pogotovo sa onim organizacijama i institucijama velike sile koje imaju međunarodni karakter i u kojima je njena obaveštajna služba obezbedila značajne pozicije razvijeniji, utoliko su i mogućnosti ovog prodora realno veće.*

Stvaranje i iskorišćavanje kriza kao oblika »specijalnog rata« zasniva se na postavkama teorije eskalacije. Zahvaljujući upravo toj karakteristici, moguće je, na osnovu uočene jedne od stepenica već začete krize, sa dosta sigurnosti predvideti koja će biti naredna, pod pretpostavkom da kriza, u osnovi, ne bude presečena.

Koristeći neki od unutrašnjih stvarnih ili veštački izazvanih problema, začetak krize najčešće se manifestuje kao protest u obliku štrajka, demonstracija, kolektivne peticije itd. lokalnog karaktera. Zavisno od verziranosti i sposobnosti glavnih protagonista protesta, osnovni zahtev na kome protest insistira, biće najuže povezan sa problemom na kome se kriza inače gradi, ali, po pravilu, tako dimenzioniran da ga, na primer, lokalni organi vlasti, predstavnički organ opštine ili rukovodstvo nadležne organizacije, ne mogu rešiti, pa

* U svetu deluje 229 raznih oficijelnih međunarodnih organizacija. Međutim, privatnih međunarodnih organizacija je mnogo više. Prema podacima iz 1969. god. u svetu ima 2.788 takvih organizacija (Dimitrijević i Račić »Međunarodne organizacije«, izdanje »Savremena administracija«, Beograd, 1971. god.).

i kada bi bili u tom smislu raspoloženi. To, na prvi pogled naivno, predimenzioniranje zahteva, jedan je od osnovnih postulata ovog oblika »specijalnog rata«, jer telo kome se nosioci protesta obraćaju mora biti stavljeno u takvu situaciju da ne može udovoljiti zahtevima, kako bi kriza imala razlog da dalje eskalira.

Istovremeno, sa prvim pojavnim oblikom kriza pokazuje tendenciju da se proširi, da izađe iz okvira beznačajnog, lokalnog problema, da se nametne široj društveno-političkoj zajednici, da postane univerzalnija. Pri tome, do proširivanja krize može da dođe na inicijativu onih snaga koje se već nalaze u stanju protesta, dakle iznutra, ili može da dolazi spolja, iz drugih sredina, gotovo po pravilu u obliku protesta solidarnosti.

Najznačajniji kanali kojima kriza pokušava da se proširi su deo sredstava javnog informisanja i agenti centrale koja rukovodi krizom.

Ukoliko svesnom i organizovanom društveno-političkom akcijom kriza nije presečena u začetku, ona će, logično, eskalirati, s tim što će na novoj stepenici istaći nove zahteve. Realnu osnovu za postavljanje novih zahteva čini uključivanje u krizu na ovom stepenu eskalacije različitih struktura, od kojih svaka ima svoje, specifične probleme. Novi zahtevi, ako treba da održe na okupu snage sa različitim problemima, moraju biti tako koncipirani da u osnovi zadovoljavaju sve učesnike protesta.

Na ovoj stepenici eskalacije snaga koje učestvuju u krizi počinju politički i organizaciono da se konstituišu. Kakav će konkretan oblik, spoljna forma i naziv (pokret, nacionalna ili revolucionarna akcija, preporod i sl.) biti tom prilikom odabrani, nemoguće je unapred određivati. Za ovaj oblik »specijalnog rata«, međutim, ovo nije formalno, već suštinsko pitanje. Na određenoj stepenici eskalacije ovo igra izvanredno značajnu ulogu, naročito u psihološkom pogledu.

Već u ovoj fazi eskalacije, kao integralni deo organizaciono-političkog konstituisanja, javljaju se i razni vođi na čijoj se popularnosti sistematski radi, pri čemu je uloga sredstava javnog informisanja izuzetno značajna. Pri tome, pored sredstava javnog informisanja koja su do tada delimično, u određenoj meri, zavisno od stepena prethodnog prodora u njih, služila ovom obliku »specijalnog rata«, sada će se već pojaviti i vlastita sredstva informisanja koja će u celosti biti u rukama glavnih protagonista krize i služiće isključivo njihovom daljem interesu.

Protagonisti krize od samog njenog početka, pogotovo pokrovitelji sa strane, čine sve što mogu da obezbede širi, u prvom redu međunarodni publicitet i simpatije. Kakva će i kolika biti pomoć sa

strane, zavisice od konkretnih pozicija obaveštajnih službi zemlje koja organizuje i vodi »specijalni rat« u sredstvima javnog informisanja u pojedinim zemljama, odnosno u redakcijama i uredništvima. U principu, u vreme kada kriza dostigne stepen organizaciono-političkog konstituisanja u međunarodnom javnom mnenju radi se na sondiranju terena za eventualnu pomoć spolja snagama koje učestvuju u protestu, pogotovo ako bi takvu pomoć u bilo kojoj formi unutrašnji nosioci krize zatražili. U tome momentu od izvanrednog je značaja odnos koji svetska štampa, ili makar njen najuticajniji deo, zauzima prema krizi u jednoj zemlji.

Ako se i faza političko-organizacionog konstituisanja uspešno izvede i u isto vreme izbori određena naklonost dela međunarodne javnosti, protagonisti krize će postaviti nove zahteve, među kojima će se sigurno naći i oni sa kojima se traži učešće u vlasti, odnosno koji će zadirati u kapitalne osnove postojećeg društveno-političkog uređenja u zemlji radi njegove radikalne revizije. Bez obzira na stvarni karakter svoje društvene prirode, koji na ovoj stepenici eskalacije krize postaje evidentan, njeni protagonisti će još uvek nastojati da se u javnosti predstavljaju kao napredna, progresivna ili avangardna revolucionarna struja.

Ako do ostvarenja postavljenih ciljeva ne dođe relativno mirnim putem, treba očekivati pokušaj upotrebe sile. No, to je momenat kada ovaj oblik »specijalnog rata« prerasta u neki drugi, po pravilu, u oštrij oblik, kao što je, na primer, »gerilsko« ratovanje, koje se opet može izvoditi sa ili bez vodne pomoći spolja, odnosno sa ili bez strane intervencije.

Ante BEGOVIĆ

KARAKTER »SPECIJALNOG RATA«

Mislim da se svi slažemo da je »specijalni rat« pojava novijeg datuma i svojevrsan fenomen savremenog društva. Ali ne bismo smeli negirati mnoštvo oblika i metoda tog rata, koji su i u prošlosti veoma uspešno primenjivani, posebno ona dejstva koja su primenili Nemci u pripremama za drugi svetski rat i u toku njegovog vođenja. Dalje, nisam za to da »specijalni rat« sužavamo na dejstva

»specijalnih snaga«, posebno ne na specijalna, nekonvencionalna dejstva u ratu. Time ne želim negirati da su i ta dejstva deo »vođenja« specijalnog rata. Ipak, za mene je suštinsko pitanje: da li se »specijalni rat« vodi u miru, i da li je naša zemlja objekat napada takve svojevrstne »agresije« u miru? Moj odgovor je potvrđan. Zato bi bilo dobro da težište naše pažnje bude na sagledavanju opasnosti od mogućih posledica »specijalnog rata« koji se vodi u miru.

Drugo pitanje, o kome je ovde bilo govora, jeste karakter takvog rata. Mi kažemo da je to vrsta nepravednog rata. To je sigurno tako kada razmatramo nosioce i organizatore doktrine i strategije »specijalnog rata«. Ali se postavlja pitanje da li taj rat može voditi samo jedna strana? Neko se tom ratu mora suprotstavljati, pa je to onda dvostrani sukob.

Treće pitanje je: ko sve može voditi »specijalni rat«? Sigurno je da su osnovni nosioci takvog rata pojedine države, a odluke za njegovo vođenje donose se na nivou državne politike. Za svaki konkretan slučaj se tačno precizira cilj, snage, sredstva, obim, stepen angažovanja i dr. Mislim da je jedna od bitnih pretpostavki, da bi određene aktivnosti imale karakter vođenja »specijalnog rata« to da se njima žele realizovati ciljevi strategijskog značaja u odnosu na objekat napada.

Sem država »specijalni rat« mogu voditi i međudržavne organizacije, kao što su blokovske vojno-političke organizacije. Interesantno je pitanje ko je na čelu, ko je organizator, a ko su realizatori takvog rata. Ovo je posebno važno danas kada imperijalističke i druge reacionarne snage žele da izbegnu direktno konfrontiranje i neposredno angažovanje sopstvenih snaga, pa se u realizaciji svoje strategije oslanjaju prvenstveno na unutrašnje reacionarne režime, ili poražene reacionarne snage. U prvom slučaju, da bismo sprečili progresivna kretanja, posebno revolucionarne i oslobodilačke pokrete, a u drugom da bismo povratili izgubljeno i podržali poražene snage u raznim aktivnostima kontrarevolucionarnog karaktera.

Ovakvo gledanje na nosioce »specijalnog rata«, od posebnog je značaja za našu bezbednost. Po mom mišljenju, to bi bilo dosta površno ako bismo raznovrsne kontrarevolucionarne aktivnosti poraženih snaga unutar zemlje, usmerene na podiranje našeg samoopravnog socijalističkog društva, posmatrali izolovano od dugoročnih ciljeva i strategije pojedinih reacionarnih snaga izvana.

ULOGA OBAVEŠTAJNE SLUŽBE

U vezi sa ulogom obaveštajne službe u pripremi i vođenju »specijalnog rata«, mislim da ne polazimo svi sa istih stanovišta, pa se s tim u vezi javljaju i stanovita neslaganja. Zbog toga iznosim svoje mišljenje o bitnim komponentama sadržaja rada savremenih obaveštajnih službi.

Sadržaj rada savremenih obaveštajnih službi čine: obaveštajna, subverzivna i kontraobaveštajna aktivnost. Upravo, pojava subverzivne aktivnosti kao jednog od tri osnovna sektora rada i predstavlja najveću, rekao bih, kapitalnu novost u razvoju uloge obaveštajnih službi u tekućim zbivanjima. Taj sektor je, kao i ostala dva, u organizaciono-kadrovskom, finansijskom i svakom drugom pogledu, materijalizovan. U svim slučajevima ne zove se jednako, najmanje ga zovu pravim imenom — subverzivni sektor. No, ovakav ili onakav naziv sigurno ništa bitno ne menja na njegovoj suštini. U hitlerovskom Abveru (Abwehr), na primer, ovaj sektor je bio obeležen rimskim brojem dva (Abver II). U današnjoj američkoj obaveštajnoj službi nazivaju ga sektor »tajnih operacija« i sl. Bitno je, dakle, da takav sektor postoji, i da njegovim posredovanjem obaveštajne službe učestvuju u pripremanju i izvođenju akcija »specijalnog rata«.

Iz iznesenog se ne bi smelo shvatiti da ostala dva sektora (obaveštajni i kontraobaveštajni) ne učestvuju u »specijalnom ratu«, već samo da im to nije glavni zadatak, kao što je sektoru subverzivnih aktivnosti. Ovim istovremeno želim da podvučem da nije ispravno celokupnu delatnost obaveštajnih službi podvoditi pod izraz »specijalni rat«. A u većem broju do sada objavljenih napisa u nas o »specijalnom ratu« ili o obaveštajnim službama, uloga obaveštajnih službi upravo se tako tretira u »specijalnom ratu«. Naravno da to zamagljuje celu stvar i izaziva sumnje u autentičnost koncepcije u celini. Jer ako je »specijalni rat« samo terminološka zamena za staru poznatu delatnost obaveštajnih službi, onda se tu očigledno ne radi o nekoj celovitoj koncepciji, a još manje o vrsti »rata«.

Koji su to osnovni zadaci na kojima je angažovanje obaveštajnih službi nezamenljivo, bez koga je planiranje i izvođenje »specijalnog rata« nezamislivo.

Mogli bismo ih, ukratko, ovako formulisati:

— izrada obaveštajnih studija (prethodnih i naknadnih);

— ubacivanje obaveštajaca u raznovrsne nacionalne ili međunarodne organizacije i institucije čija se delatnost može koristiti u razvijanju raznih akcija »specijalnog rata«;

— izvršenje obaveštajnog prodora, klasičnog agenturnog, ali i neagenturnog, na pojedine regione ili u društvene strukture zemlje prema kojoj se planira vođenje »specijalnog rata«;

— uspostavljanje veza sa snagama političke emigracije i sa snagama unutrašnje opozicije zemlje prema kojoj se planira ili vodi »specijalni rat« i njihovo međusobno povezivanje;

— učešće u regrutovanju, obuci i opremanju »specijalnih« jedinica, bilo da se ove nalaze u sastavu oružanih snaga nekih velikih sila ili u sastavu poluvojnih organizacija ekstremne političke emigracije.

Svaki od navedenih zadataka zahtevao bi detaljniju, pojedinačnu obradu. No, to ovom prilikom očigledno ne možemo. Ipak, u odgovoru na jedno od postavljenih pitanja ovde — kako shvatiti obaveštajnu aktivnost u okviru »specijalnog rata« — nadam se da će i ovoliko biti dovoljno.

Želeo bih samo još da dodam da se i konkretne manifestacije prilikom realizovanja, naročito nekih od navedenih zadataka na terenu, bitno razlikuju od manifestacija ostalih, na primer rutinskih vojnoobaveštajnih aktivnosti. Ovu razliku ne ističem iz nekih apstraktno teoretskih, već iz sasvim praktičnih razloga. Ako se zna da te razlike postoje, onda ih je u praksi moguće identifikovati, što dalje znači da im se možemo efikasno suprotstaviti. Figurativno rečeno, to razlikovanje za odbranu od nekih manifestacija »specijalnog rata« ima isti značaj kao i pravilna dijagnoza u medicinskoj terapiji.

Tako, na primer, obaveštajna aktivnost na osnovu koje se rade obaveštajne studije za potrebe »specijalnog rata«, ima sasvim drugačije manifestacije od rutinskih vojnoobaveštajnih aktivnosti. Dok su ove poslednje mahom usmerene prema pojedinačnim vojnim, industrijskim ili sličnim objektima, dotle su one prve usmerene prvenstveno prema »kompleksnim objektima«. Umesto angažovanja pojedinaca, što je slučaj kod »klasične« vojnoobaveštajne aktivnosti, u tom poslu za potrebe »specijalnog rata« učestvuju cele ekipe, po pravilu sastavljene od stručnjaka najrazličitijih profila. S obzirom na izvore koje ovi »stručnjaci« koriste, oni preduzimaju vrlo perfidne i vešte načine da bi prikrili svoje prave namere i aktivnost. Često se kriju iza nekih »naučnih« projekata, »naučne« saradnje i pomoći itd.

Prema karakteristikama ove vrste obaveštajne aktivnosti mora se postaviti i odbrana. Tako, na primer, dok se od nekih obaveštajnih aktivnosti efikasna zaštita može postići samo fizičkim obezbeđenjem, u slučaju aktivnosti za potrebe izrade obaveštajnih studija gotovo da ne dolazi u obzir takva vrsta zaštite. Ovde se kao osnovni uslov za efikasnu zaštitu javlja relativno visoka bezbednosna kultura šireg kadrovskog sastava one društvene strukture koja je u datoj situaciji postala objekat raznovrsnih naučnoistraživačkih aktivnosti iz inostranstva. Samo takva bezbednosna kultura je garancija da se na vreme identifikuje i razluči obaveštajno-istraživačka aktivnost za potrebe planiranja akcija »specijalnog rata« od onih kojima je jedini motiv naučni rad.

Dr Milivoje LEVKOV

AKTIVNOSTI OBAVEŠTAJNE SLUŽBE — NERAZDVOJNI DEO SPECIJALNOG RATA

Što se tiče mesta i uloge obaveštajne službe u specijalnom ratu, imam drukčije mišljenje od onoga koje insistira na tome da se u razmatranju uloge obaveštajne službe u specijalnom ratu »tu svašta trpa«. Nije jasno šta se pod tim podrazumeva da se »svašta trpa« u obaveštajnu delatnost za potrebe specijalnog rata. Po svemu sudeći, insistira se na nekoj striktnoj podeli »ovlašćenja« u pogledu prikupljanja podataka za potrebe specijalnog rata. Drugim rečima — određene strukture ili delovi obaveštajnih službi prikupljaju strogo uzev jedne podatke, na primer, jedna samo podatke koji će poslužiti za planiranje ubacivanja u neku zemlju grupe specijalnih snaga da razvijaju pokret otpora, a druga, na primer, za vojne potrebe, itd. To je, verovatno, tačno u najosnovnijim konturama sa stanovišta razmatranja strukture obaveštajnih službi, njihove podela, osnovnog »delokruga« i sl. Ali, čini mi se da je to dosta uprošćen i formalistički pristup kada se radi o razmatranju specijalnog rata.

Mislim da je suština u tome da se jedna zemlja, protiv koje se vodi specijalni rat, vrlo široko i permanentno (nekad sa manje, a nekad sa više intenziteta, zavisno od mnoštva faktora spoljne politike i unutrašnje situacije) obaveštajno istražuje. Istražuje se svim raspoloživim sredstvima, snagama i metodama i svim delovima i strukturama obaveštajnih službi — vojnih i civilnih, a koriste se,

pre svega, objektivni uslovi koji se nude u datim okolnostima. To znači ako postoje uslovi za razvijanje legalnih metoda za prikupljanje podataka, oni se optimalno koriste, što nikako ne znači da se eliminiše primena nelegalnih metoda ako se to pokaže moguće (tajnom agenturom, na primer).

Osnova istraživanja je jako široka i obuhvata, tako reći, sve društvene, političke, privredne, kulturne, naučne i druge strukture i oblasti jednog društva. Naravno da među ovima ima rangiranja po značaju, ali je glavna karakteristika sveobuhvatnost. To se čini iz mnogih razloga koji su sadržani u suštini samog specijalnog rata, od kojih je jedan: zadovoljavanje težnje da se stalno bude u kursu da bi se moglo uticati na tok zbivanja. To se čini i bez obzira da li će podaci biti upotrebljeni za čisto informisanje rukovodećih organa države, ili će se podaci koristiti za diplomatske, političke ili neke druge poteze — ili će, pak, neki od njih posredno ili neposredno biti korišćeni za planiranje dejstva specijalnih, diverzantskih ili drugih snaga, za organizovanje državnog udara, za psihološko-propagandne ili neke druge delatnosti. U specijalnom ratu oni mogu biti upotrebljeni za mnoge aktivnosti, naravno na selektivnoj osnovi. I ovde se sve te aktivnosti pominju da se istakne njihov raznolik spektar.

Skup više različitih podataka i iz različitih izvora, bez obzira ko ih je skupio, po mome mišljenju, služi kao osnova za planiranje oblika u kojima se javlja specijalni rat — a to su najčešće celovite, planirane specijalne, tajne ili političke operacije, kako ih nazivaju na Zapadu. One su originalne i za njih sigurno ne postoji neki opšti recept, ma da su u teoriji praktično široko »razrađeni«. Njihovom praktičnom primenom izvršavaju se neki sasvim konkretni zadaci; bilo, na primer, da se planira prikupljanje podataka ili da se ukradu neki značajni dokumenti koji predstavljaju tajnu, bilo da se angažuje neka određena ličnost za obaveštajni rad, bilo da se organizuje neka grupa kao jezgro unutrašnje opozicije, da se izvrši diverzija, političko ubistvo, atentat, da se organizuje i sprovede samo jedan deo ili celovit projekt nekog udara, zavere, puča itd.

Specijalni rat stoga nije specijalan samo zato što u njemu mogu da učestvuju neke specijalne snage, nego je, zaista, specijalan i zbog originalne sadržine aktivnosti koje se često ne mogu staviti u neakve limitirane okvire, niti u okvire nekog generičkog pojma, jer mogu da čine jedan kombinovan skup više po vrsti različitih aktivnosti u čijem izvođenju mogu da učestvuju kako, rekao bih, formacijski organi specijalnog rata iz državnih i vojnih struktura, tako i izvan njih. Jedno od načela savremene obaveštajne službe jeste da se

efikasno organizovan obaveštajni rad smatra samo ako je poveren institucijama i pojedincima izvan organskih struktura obaveštajne službe.

Mislim da je upravo permanentno prisustvo obaveštajnih aktivnosti širokog spektra suština specijalnog rata, jer se na njihovim uspešnim rezultatima planira i sve ostalo, i tu je sigurno najmanje formalizma. Bitno je da se prikupi i dostave podaci, a manje je bitno da li će ih prikupiti »nadležni« organ ili institucija. Ako se ne pođe od toga teško da se može razumeti prava suština specijalnog rata, kao doktrine i kao društvenog odnosa. Sigurno je i, ako hoćete, zbog ukorenjenog rivaliteta obaveštajnih službi pored ostalog, da ni jedan deo ili struktura koji je orijentisan da prikuplja određenu vrstu podataka, neće odbiti da prikupi i neku drugu vrstu podataka izvan »svoje nadležnosti« ako joj se pruži prilika. Neće reći: stop, ovo ne prikupljam, jer to nije moja nadležnost. Uostalom, u tom pogledu se sve više i više brišu razlike između, na primer, civilne i vojne obaveštajne službe, bar po širini podataka koje prikupljaju.

Sem toga, razvili su se snažni analitički aparati u okviru savremenih obaveštajnih službi, pre svega zbog masovnosti i sveobuhvatnosti obaveštajnog istraživanja, zbog izlaska obaveštajnih službi iz klasičnih okvira delovanja i što je prisutna doktrina specijalnog rata.

Prema poznatim izvorima sa Zapada, uočljivo je stalno proširivanje »nadležnosti« obaveštajnih službi, a to nikako nije došlo samo po sebi, već kao prirodna posledica prisustva te doktrine. Još je, na primer, osim A. Dullesa* bivšeg šefa CIA, C. Felix** pre desetinu godina, veoma široko pisao o tajnom ratu savremenih obaveštajnih službi, koji se nikako ne svodi samo na prikupljanje podataka, nego i na vođenje tajnog, političkog rata i u njemu raznih tajni, specijalnih, političkih i drugih operacija itd. koje, ako se upoređuje sadašnja međunarodna praksa specijalnog rata, nisu ništa drugo do njegova sadržina, ili barem njegov jedan deo, kako ga mi gledamo. William Barnds*** jedan od poznatijih teoretičara obaveštajne službe, precizira da američka obaveštajna služba (CIA) ima u svojoj nadležnosti četiri vrste aktivnosti, koje izvršava za račun državne poli-

* U knjizi: *The Craft of Intelligence* (Veština špijunaže) izd. Weidenfeld and Nicolson, London, 1963.

** To je pseudonim nekog bivšeg funkcionera CIA koji je napisao knjigu pod naslovom »A short Course in The Secret War« (Kratki kurs o tajnom ratu), izd. Secker & Warburg, London, 1963. god.

*** U članku pod naslovom »Intelligence and Foreign Policy: Dilemmas of a Democracy« (Obaveštajna služba i spoljna politika — dileme jedne demokratije) objavljen u časopisu »Foreign Affairs« 1/1969. god.

tike: prikupljanje podataka tajnim metodama i sredstvima (klasična špijunaža), kontraobaveštajna delatnost, saradnja sa savezničkim obaveštajnim službama (razmena podataka s njima, pomoć i zaštita od prodora neprijatelja i pobuna), izvođenje tajnih političkih operacija (koje mogu da obuhvataju pružanje saveta stranim političarima, sprovođenje tajne propagande, davanje podrške određenim političkim partijama, sindikatima i drugim institucijama u pokušaju svrgavanja neke strane vlade). Prema ovom autoru, tehnički gledano, prikrivene političke operacije i akcije nisu strogo uzev samo obaveštajna aktivnost, ali pošto ih sprovodi obaveštajna služba »mora se razmatrati u svakoj diskusiji o obaveštajnoj aktivnosti«. Iz ovih, a i više drugih izvora sa Zapada, a posebno iz prakse, vidljiva je i jasna uloga obaveštajnih službi, koje su poodavno izašle iz njihovih klasično poznatih okvira. Njih izgleda ne može ništa zameniti zbog prirode njihovog »posla«, njihovih, rekao bih, monopolisanih metoda i sredstava koja sasvim odgovaraju pravoj prirodi specijalnog rata i bez kojih ovaj ne može.

Gligrrije PEŠOVIĆ

POJMOVE TREBA TERMINOLOŠKI RAZGRANIČITI

Ova rasprava je prilika da terminološki i pojmovno razgraničimo »psihološki rat« i »specijalni rat«. U univerzitetskom udžbeniku za predmet osnovi narodne odbrane (str. 91) kaže se sledeće: »Treba napomenuti da se poslednjih godina javlja težnja da se termin psihološki rat zameni terminom specijalni rat«. Isti slučaj je i u udžbenicima srednjih škola za predmet odbrana i zaštita, a vrlo često se ova neodređenost izražava u raznim listovima i časopisima.

Definiciju i pojam »specijalnog rata« treba jasno formulisati i bliže odrediti. U ovom pojmovnom određenju takođe treba odrediti mesto psihološkim, protivpartizanskim i drugim dejstvima. Čitalac ne sme da ostane u dilemi, da ne shvati suštinu i karakter »specijalnog rata«. Treba energičnije pristupiti skidanju »zavese« i razotkrivati sve forme »specijalnog rata«, koje agresor koristi u mirnodopskim i koje bi koristio u eventualnim ratnim uslovima.

IDEOLOGIJA I »SPECIJALNI RAT«

Vlastiti, posve skroman doprinos sadržajnosti ovoga razgovora vidim u potrebi naznake tek nekoliko napomena o prirodi veze ideologije i tzv. specijalnog rata. Stanovita metodološka vrijednost takvih napomena mogla bi se ogledati u podvlačenju i djelimičnom pojašnjavanju našeg stajališta o aktivnom djelotvornom držanju pojedinca i zajednice protiv agresivnog čina toga što se naziva »specijalni rat«.

Prethodna, vrlo stručna izlaganja dijelom sadrže odgovor na pitanja koja ću postaviti — što u značajnoj mjeri olakšava moj zadatak.

»Specijalni rat« i fenomenologija sile

Strpljiva semantička raščlanjavanja, ma koliko potrebna za uspjeh naučne komunikacije, jedva da su vrijedna spomena ako su odvojena od naziva obuhvaćenih sadržajem ljudske djelatnosti. Takvog stava valja se osobito pridržavati kad je riječ o »specijalnom ratu« i — u njegovu okviru — »psihološkom ratu«. Uostalom, ovi su nazivi u nas već udomaćeni. Ta činjenica nije ni pozitivna ni negativna. Važno je kakav sadržaj pridajemo jednom i drugom »ratu«.

Podimo od činjenice koju ne treba posebno dokazivati: nazivi »specijalni rat« i »psihološki rat« pridolaze nam iz društvenih i misaonih sistema oprečnih našem društvenom sistemu, te sadržaju i načinu našeg misaonog i praktičnog odnosa prema teoriji rata i ratnoj praksi. Zato, čini se, valja svagda biti načistu u pogledu odgovora na ova osnovna pitanja: a) šta je priroda »specijalnog rata«, b) šta je središnji predmet ovoga »rata« kad je on usmjeren protiv SFRJ i c) kakav zaključak slijedi iz sadržaja odgovora na prethodna pitanja.

a) »Specijalni rat« je jedno od sredstava politike sile i, u svojoj djelatnoj strani, neposredan akt sile protiv čovjeka, klase, naroda, pokreta i država. Dosadašnja diskusija argumentirano potvrđuje ovakvu prirodu »specijalnog rata«, posebno primjerima iz kojih izričito progovara sila kao jezgro njegova sadržaja. Također je, u osnovi, točna tvrdnja po kojoj postojeći odnosi u međunarodnoj zajednici u visokom stupnju osujećuju primjenu sile u svim njenim

tehničko-tehnološkim razaralačkim potencijama, zbog čega se objektivno širi prostor i mogućnost intenziviranja »specijalnog rata«.

Ako je »specijalni rat« doista sredstvo politike sile i akt nasilja, onda temeljita spoznaja njegovih ciljeva, sredstava, oblika i metoda, pretpostavlja, prije svega, temeljito poznavanje prirode sile u modernom društvu. Pitanje je suvišno samo pod uvjetom istovetnosti i podudarnosti suštine sile i oblika nasilja. Takvi uvjeti, međutim, nisu zadovoljeni: kad bi se poklapali suština i pojava, bila bi nepotrebna nauka — jednom je napisao Marks. S obzirom na silu, danas je ovaj rascjep suštine i pojave veći nego ikad, pa je ne samo potrebno nego štaviše i nužno biti i teoretski i praktično svjestan toga rascjepa. Riječ je o slijedećem.

Moderna društva — utemeljena na građanskim osnovama — mogu se lišiti upotrebe dijela grube sile upravo zato što prividno nenasilna sredstva često osiguravaju postizanje čak i trajnijih rezultata agresivne politike. Danas je nedvojbeno porasla mogućnost utjecaja na čovjeka djelovanjem oslobođenih osamostaljenih društvenih moći proizvedenih jednostranim odnosima proizvodnje života čovjeka i društva. Pri tome nije dovoljno pomisliti na najspektakularnije oblike osamostaljenih učinaka ljudskog rada. Društveni odnosi građanskog društva mistificiraju učinke ljudskog rada; tridesetak godina nakon Hirošime u svijesti mnogih ljudi pomisao na atomsku energiju svodi se, prije svega, na svijest o atomskoj bombi, a ne na rezultat društvenog odnosa koji omogućava da se oslobođena prirodna energija pojavi kao bomba umjesto kao energija oslobađanja čovječanstva.

No, ako je danas i smanjena mogućnost oslobađanja razorne moći dijela ratne tehnike, proširene su mogućnosti i područje primjene sile, zahvaljujući izvanrednim rezultatima naučno-tehničke proizvodnje u društvenim odnosima koji čine mogućim i upotrebu tih kolosalnih dostignuća protiv čovjeka, klase, naroda, pokreta i države. Danas je praktično neizmjerena moć prikupljanja, obrade, usmjeravanja i odašiljanja poruka, njihovo idejno oblikovanje i — pomoću njih — »prepariranje« cijelih društvenih grupa za određene posebne i bitno agresivne interese i ciljeve. Nadalje, prema današnjim kretanjima radne snage i rijekama turista, minule seobe naroda svojom brojnošću izgledaju posve beznačajne. Ili, pak, kad je riječ o robama: načelno i praktično robni svijet ne poznaje nacionalne i državne granice, neodoljivo prodirući u svaki kutak zemlje.

Ovo su, rekli bismo, svima poznate činjenice. Međutim, u vezi sa fenomenologijom sile i nasilja one moraju biti uključene u takva posebna razmatranja kao što su ova o »specijalnom ratu« i »psiholo-

loškom ratu«. One traže proširenje onih definicija sile koje ovu shvaćaju kao napad na fizički integritet ličnosti i kao napad na njegovu duhovnu (prije svega idejno-političku) strukturu protiv njegove volje. Stvar je naprosto u tome što nasilje u obliku nenasilnih sredstava uspijeva postići »dobrovoljnu« suglasnost ne samo pojedinaca nego i društvenih grupa za ciljeve koji su izravno suprotni njihovim stvarnim interesima. Kako bismo inače mogli objasniti često i konstruktivan odnos radništva u industrijski najrazvijenijim zemljama kapitalizma prema ciljevima i programima koji su evidentno usmjereni protiv njegovih interesa. Osamostaljene moći rada, kao moći kapitala, osiguravaju efekte koji de facto znače otklon čovjeka i klase od vlastitih društvenih interesa i ciljeva.

Predlažem, dakle, da u razgovorima o sili — uključujući, dakako, i razgovore o »specijalnom ratu« — pod silom podrazumijevamo svako ono djelovanje koje je usmjereno ka otklonu interesa čovjeka, klase, naroda, od stvarnih interesa koji se daju empirijski utvrditi, a radi prihvatanja interesa i ciljeva koji produbljavaju taj otklon i znače prihvatanje vrijednosti i prakse oprečnih stvarnim potrebama ljudi.

Takozvani psihološki rat primjer je takvog djelovanja. On je ponajmanje usmjeren na izmjenu psihe čovjeka u značenju koje tome terminu daje psihologija. »Psihološki rat« jest, prije svega, organizirana djelatnost usmjerena k razaranju ili, pak, mijenjanju cjelokupne idejne strukture ljudskog bića, klase ili i naroda, u skladu sa ciljevima protagonista »psihološkog rata«.

No, može se postaviti pitanje: gdje je tu nasilje, ima li u »psihološkom ratu« dovoljno sadržaja koji ga svrstava u okvire politike sile i akta nasilja?

Potvrđan odgovor je moguć samo pod uvjetom prihvatanja predložene šire odredbe sile. Između subjekta agresije i objekta agresije leži područje izbora mnogovrsnih sredstava. Psihologija kao nauka (ne i jedina) sasvim djelotvorno ispostavlja agresivnoj politici odgovore na pitanje o najefikasnijim putovima utjecaja na čovjeka. Jedino u tom smislu ovaj rat zavrijeđuje naziv »psihološki rat«, a u jednom dubljem smislu — što je za nas izuzetno značajno — to je više ili manje naučno vođena djelatnost upotrebe sile (čak i u oblicima koji ne sliče nasilju) sa ciljem poremećaja i razaranja idejne strukture ličnosti, klase i naroda.

b) »Specijalni rat« po svojim ciljevima, sredstvima, oblicima i metodama, nije i ne može biti svagda istovjetan. Naznačimo dva primjera, dva tipa vođenja ovoga »rata«.

Prvi tip. Shematski, njegova je struktura: »poseban interes i posebni ciljevi« protiv »posebnih interesa i posebnih ciljeva«. Unutar takve sheme odvija se svaki »specijalni rat« čija je svrha da izazove promjene u okviru postojećeg. Ako nosilac »specijalnog rata« može biti samo politika sa pozicija sile, a politika sa pozicija sile svagda je nužno utemeljena na nekom posebnom (neuniverzalnom) interesu, onda se ciljevi promjene u okviru postojećega postavljaju u sukobljavanju dvaju ili više bitno istovjetnih društava utemeljenih na odnosima proizvodnje života koji proizvode i očuvavaju posebne interese. To je slučaj kad jedna sila građanskog društva vodi »specijalni rat« protiv druge — veće ili manje sile također građanskog društva — nastojeći izazvati promjene ne dovodeći u pitanje građanski karakter društva. Takav »rat« nije nikakav izuzetak.

Podsticanje ili neposredno organizovanje brojnih pučeva, osujećenje strukturalnih reformi unutar građanskog društva, uplitanje u stranačke borbe — koje se vode u okvirima postojećeg građanskog društva a ne protiv njega — nastojanja da se unutar političkih, ekonomskih i vojnih grupacija građanskog društva osigura određen odnos snaga, organizirana djelatnost borbe za modifikaciju određenih vrijednosnih sistema u skladu sa ciljevima neke sile i vrijednosne strukture koja osigurava njen utjecaj na drugu silu itd. Sve su to područja vođenja »specijalnog rata« u prethodno navedenom tipu. Ovdje je važno istaći: kako su obje strane vođene posebnim interesima logički i sadržajno, postoji velika mogućnost i potreba primjene sličnih ili čak istovjetnih sredstava kako agresije tako i obrane od agresije.

Ukratko, to je »specijalni rat« koji se, u krajnjoj liniji, vodi na površini društvenog života, koji usprkos inventaru grube sile i prividno nenasilnih sredstava, ne dovodi u pitanje temeljne pretpostavke života društva obje sukobljene strane. Dodajmo: to je »rat« koji jednu ideologijsku strukturu ne želi zamijeniti korjenito različitom, nego, u najboljem slučaju, nastoji izboriti se za određeni modalitet unutar jednog, građanskog tipa ideologije.

Drugi tip. Njegova je struktura: poseban interes i posebni ciljevi« protiv stvarno ili potencijalno »općeljudskih, univerzalnih interesa i ciljeva«. Nedvojbeno, unutar ovakvog tipa spada »specijalni rat« protiv SFRJ. Iz načelne neistovjetnosti pozicija obje strane, slijedi i zaključak da se ciljevi takvome ratu ne postavljaju u okvirima postojećeg društvenog sistema. Bez obzira na postupnost ciljeva, mnoštvo sredstava koji se raspoređuju na skali od upotrebe oružja do najsuptilnijih utjecaja potpomognutih metodama moderne (kapital-producirajuće) nauke, — »specijalni rat« protiv SFRJ stavlja u

pitanje temeljne pretpostavke života socijalističkog samoupravnog društva kroz napad na temeljnu društvenu idejno-političku strukturu i orijentaciju samog čovjeka.

c) Kad je, dakle, riječ o »specijalnom ratu« protiv SFRJ, ne smiju se smetnuti s uma dvije prethodno naznačene činjenice: prvo, kapitalističko društvo, s obzirom na svoju društvenu osnovu i naučno-tehnički razvitak, značajno proširuje prostor upotrebe sile i značajno obogaćuje fenomenologiju nasilja; drugo, »specijalni rat« protiv SFRJ, svagda je, nužno, usmjeren ka bržem ili sporijem razaranju temeljnih društvenih pretpostavki proizvodnje života čovjeka i društva, te, na osnovu toga, protiv temeljne idejno-političke strukture i orijentacije našeg čovjeka.

Zanemarivanjem prve činjenice, ostaju neprozirna brojna sredstva vođenja »specijalnog rata« protiv SFRJ, pa, dakle, i brojni sadržaji i načini aktivnog djelotvornog suprotstavljanja tome »ratu«. Zanemarivanjem druge činjenice gubi se klasno-revolucionarno stajalište u borbi protiv »specijalnog rata«, jer se često i prividno nenasilna djelovanja zanemaruju kao djelovanja koja, nerijetko i vrlo posredovano, bivaju u vezi s drugim sredstvima usmjerena ka razaranju temelja života socijalističkog društva.

Veza sadržaja u odgovoru na ova tri pitanja, smatram, omogućuje nam da zauzmemo teoretski i praktično ispravnu poziciju najdjelotvornije obrane od »specijalnog rata«.

Ante BEGOVIĆ

ORGANIZOVANA IDEOLOŠKO-POLITIČKA BORBA

Kada govorimo o »specijalnom ratu« u oblasti ideologije onda je za mene vrlo delikatna borba protiv njega. Evo zbog čega. Ako je u pitanju »specijalni rat« u najgrubljim oblicima i metodama kao što su, na primer, diverzije, špijunaža i sl., onda za takve metode imamo razrađen obrambeni sistem i određene sankcije. Sem toga, najveći deo, ili bolje reći naše stanovništvo u celini, osuđuje takve akcije neprijatelja i spremno je da mu se aktivno suprotstavi. Međutim, ako se taj »rat« vodi u oblasti ideologije, posredstvom filma, štampe, televizije, publicistike itd., onda imamo drukčiju situaciju. Film koji propagira zapadni način života možemo prikazivati u stotine kinosalnih dvorana u zemlji i ljudi će različito reagirati — dobar deo će se odu-

ševljavati, a ne shvata u čemu je prava poruka filma, šta se njime htelo reći, itd. Zato mislim da je problem tuđih uticaja u ideologiji i sve ono što se u toj oblasti dešava, sigurno mnogo suptilniji i delikatniji, što zahteva detaljnu analizu.

Mogućnosti indoktrinacije i uticaja na svest ljudi filmom, muzikom, literaturom, sredstvima javnog informisanja itd. jesu velike. Tu je i celokupni sistem obrazovanja. U suštini, bitna pretpostavka uspeha ili neuspeha »specijalnog rata«, za mene je u tome, u kom stepenu naše društvo utiče na svest ljudi, odnosno u kom stepenu to može da čini neprijatelj.

To znači, da je za organizovano suprotstavljanje »specijalnom ratu« u oblasti ideologije nužno izgraditi i razvijati celokupni odbrambeni mehanizam za borbu protiv nama tuđe ideologije i shvaćanja. Izgradnja takvog mehanizma ne znači administrativno zatvaranje tokova informacija, iako se ponekad i to ne isključuje, već pre svega organizovan i sistematski rad na idejno-političkom osposobljavanju svih naših građana da znaju razlikovati ono što jača našu zajednicu od onog što je slabi. Znači, naše društvo u celini, sve njegove strukture i svaki građanin moraju biti odbojni prema idejnim shvaćanjima koja su u suprotnosti sa ideologijom Saveza komunista.

Najviše mogućnosti za to pruža nam organizovan rad i pravilno usmeravanje sredstava javnog informisanja i celokupne izdavačke delatnosti, kao i potpunije unošenje marksističke ideologije u sve nastavne aktivnosti, od osnovne škole do fakulteta. To znači da celokupni školski sistem i svi nastavni sadržaji moraju biti u skladu sa našom ideologijom i moraju jačati klasnu socijalističku svest.

Dr Milivoje LEVKOV

NEKE MANIFESTACIJE »SPECIJALNOG RATA« PREMA NAŠOJ ZEMLJI

To prekidanje »klasnog osveštavanja«, kako je rekao dr Paić, prouzrokovalo je mnoge loše implikacije i posledice u našem društvu uopšte, pogodovalo je i stvorilo manevarski prostor za snage i ciljeve specijalnog rata protiv naše zemlje. To »prekidanje klasnog osveštavanja« značilo je ujedno i slabljenje idejnog uticaja Saveza komunista, što je išlo u prilog snagama specijalnog rata. Za odgovarajuće poteze dobijali su se aplauzi izvana od određenih snaga, kojima je takva delatnost išla u račun, a unutrašnje neprijateljske snage po-

čele su u zemlji razvijati aktivnosti koje su atakovale na osnovne vrednosti našeg društva (samoupravni socijalizam, bratstvo i jedinstvo, opštenarodnu odbranu, idejno jedinstvo SKJ itd.).

U nekim konkretnim aktivnostima, koje su preduzimale unutrašnje neprijateljske snage u sprezi sa spoljnim neprijateljem (posebno ekstremnom političkom emigracijom), pokušavalo se, i dosta uspevalo, zaklanjati iza problema i procesa koje je naše društvo istaklo i ulagalo napore za njihovo rešavanje. Te snage su pokušale, a ponegde uspele, da izvrše prodor i da zauzmu pozicije u sredstvima javnog informisanja, u redakcijama nekih časopisa, listova, radija i televizije. Analiza napisa u nekim takvim časopisima i listovima iz toga perioda mogla bi biti interesantna sa stanovišta specijalnog rata. Vrlo često su se javljali tzv. eksplozivni članci »koji treba da iritiraju mase, da ih konfrontiraju sa društvenim sistemom« itd.

Pokušale su se zauzeti pozicije na univerzitetima, u školama, u studentskim organizacijama i drugde, gde se preko pojedinaca nastojalo da stvori žarište opozicije, a te ustanove i organizacije kao celine pretvore u takva žarišta. Gde to nije išlo »redovnom procedurom«, preduzimani su pohodi u stilu fašističkih jurišnih odreda, izbacivane su odgovarajuće »mobilizatorske« parole, pomoću kojih su se mogle opravdati demonstracije i štrajkovi itd. Bilo je pokušaja stvaranja i organizacionog uobličavanja unutrašnje, »oficijelne« opozicije i stvaranja organizacije. Pri tome je bila zastupljena elastičnost, što je karakteristika i, može se reći, jedno od načela specijalnog rata. Negde je to, spolja gledano, bilo na potpuno legalnim osnovama, u okviru postojećih društvenih i staleških organizacija (na primer, Matica hrvatska, Srpska književna zadruga i sl.), negde polulegalno, a negde sasvim ilegalno, kao što pokazuju nedavna suđenja raznim »liderima« i akterima takve rabote. Sve to proizlazi iz prirode specijalnog rata.

Obezvređivanje tekovina revolucije i uopšte pamfletski odnos u književnosti, umetnosti itd., počeo je da postepeno, ali uporno dobija pravo građanstva. To su pojave koje nisu bile nimalo slučajne i čini se da mnoge od njih imaju svoje izвориšte u doktrini specijalnog rata i njegovoj važnoj psihološko-propagandnoj komponenti, čije je permanentno prisustvo obezbeđeno kao prethodnica ili pratilac aktivnost u sadržini specijalnog rata.

NAČELA ODBRANE

Ako se društvo, pa i naše, promatra kao složen socijalni sistem, obrana od »specijalnog rata« može biti u osnovi, trojaka:

- a) obrana po načelima maksimalno mogućeg zatvorenog socijalnog sistema;
- b) obrana po načelima otvorenog socijalnog sistema, i
- c) obrana po načelima sistema koji kombinira maksimalno moguću otvorenost sa razvijenošću snažnih samoregulativnih snaga.

Prvi način obrane pretpostavlja strogu kontrolu svih ulaznih i izlaznih informacija, a u praktičnom smislu on vodi k uspostavljanju izoliranog socijalnog sistema sa vrlo teškim posljedicama po razvoj proizvodnih snaga, po razvoj cjelokupne materijalne i duhovne proizvodnje. Nadalje, takav sistem zahtijeva stalno povećavanje broja »čuvara« u onoj mjeri koliko je potpunom izoliranosti zastavljen samodjelatni, samoregulativni moment njegovih elemenata i subjekata sistema. Dakako, kad je riječ o nama, ovaj sistem je direktno proturječan biću našega društva: pravima i odgovornostima subjekta njegove izgradnje i njegove obrane.

Drugi način obrane u današnjoj međunarodnoj zajednici koja se značajnim dijelom temelji na odnosima moći, jest političko-revolucionarno sljepilo. Takav sistem u današnjem svijetu praktično ne postoji.

Treći način obrane primjieran je našem društvenom biću, našim potrebama i našim mogućnostima. Socijalni sistem je načelno otvoren za prijem svih (idejnih, naučnih...) informacija sa ulaznom kontrolom koja ne priječi utjecaj svijeta na Jugoslaviju niti utjecaj Jugoslavije na svijet. Unutar sistema svi dijelovi se osposobljavaju za samoregulativnu djelatnost: to znači, osposobljavaju se za prijem informacija, njihovo razumijevanje, transformaciju i operativno djelovanje u skladu s temeljnim revolucionarnim zasadama sistema i interesima njegova samoupravnog razvitka.

Takav, kombinirani sistem u borbi protiv »specijalnog rata« ispoljava dvostruku efikasnost: prvo, on je preko svojih organiziranih snaga operativno osposobljen za neutralizaciju svih agresivnih akata, posebno onih u kojima je neposredno na djelu oružana sila — diverzija, špijunska i ostala protusocijalistička aktivnost; drugo, takav sistem dobiva odlučujuću bitku protiv »specijalnog rata«, reklo bi se posve izvan područja njegova vidljivog vođenja: društve-

nim odnosima i cjelovitim procesom klasno-revolucionarnog osvještavanja članova društva, a s obzirom na njegove ciljeve, bitno se povećava otpornost sistema na vanjske negativne utjecaje. Društveni odnosi samoupravljanja i socijalistička-samoupravna svijest, postaju tako materijalna snaga, snaga koja — organizirana — svakom pitanju prilazi s ovog temeljnog stajališta kojem su, u mjeri njegove spoznatosti, prozirni neprijateljski akti čak i kad su prekriveni naslagama prividnog nenasilja.

Dušan MILJANIĆ

ODBRANA OD »SPECIJALNOG RATA« I ORUŽANE SNAGE

Osnovni, fundamentalni preduslov za trajno i uspješno suprotstavljanje svim oblicima »specijalnog rata« jeste uspješan razvoj i rast našeg samoupravnog socijalističkog društva. To istovremeno podrazumijeva prevazilaženje uzroka pojava unutrašnjih kriznih situacija, stabilniji razvitak i ekonomski prosperitet, jačanje samoupravnih proizvodnih odnosa, sve veću idejnu i moralno-političku koheziju društva, idejno razgraničavanje sa svim idejnim i klasnim protivnicima, njihovo potiskivanje i tučenje na ideološkom frontu, itd.

Međutim, nema društva koje se može stalno razvijati samo uzlaznom linijom, bez manjih ili većih zastoja, kriznih i konfliktnih situacija. To, vjerovatno, ne može postići ni naše samoupravno društvo. Objektivno to i ne zavisi samo od nas, jer smo otvoreno društvo a međuzavisnosti u svijetu su sve veće. Ali, važno je, i to želim da podvučem, da ne smemo da dozvolimo velike pukotine, posebno one koje zavise od subjektivnih snaga, od nas samih. Ne smemo dopustiti da se klasni neprijatelj ubacuje i koristi neke naše probleme, da izaziva veće krize i da upravlja njima.

Kad je riječ o organizovanom suprotstavljanju »specijalnom ratu« bilo je u posljednje vrijeme izvjesnih nerazumijevanja. Problem se ponekad sužava na suprotstavljanje samo onim najgrubljim oblicima protiv kojih se u cjelini uzeto i najlakše boriti (recimo sprečavanje subverzije, terorizma i sl.). To su otvorene neprijateljske akcije koje su unaprijed moralno-politički osuđene u našem društvu, a dobrom organizacijom i radom određenih službi i organa mogu se spriječiti, neutralisati i razbiti prije nego nastupe veće posljedice. Međutim, kao što smo vidjeli, problem »specijalnog rata«

je mnogo širi i treba ga preko raznih formi potpuno u javnosti demistifikovati. Treba ga mnogo dublje naučno izučavati i predviđati njegove oblike, metode, uzroke, nosioce, kratkoročne i dugoročne ciljeve. To je preduslov za uspješno suprotstavljanje.

Naše oružane snage se takođe moraju suprotstavljati svakom pokušaju ugrožavanja interesa naših naroda i narodnosti i trajnih vrijednosti društva, od vanjskog ili unutrašnjeg neprijatelja. Oružane snage su sastavni dio i instrumenat samozaštite našeg samoupravnog društva, u prvom redu od agresije spolja, ali i od svake vrste ugrožavanja ustavnog poretka. U Ustavu SFRJ i Zakonu o narodnoj odbrani to je jasno definisano.

Oružane snage se moraju same zaštititi od svih oblika »specijalnog rata«, jer su stalni objekt napada na različite načine, a zatim će se osposobiti da zajedno sa drugim društvenim strukturama izvršavaju zadatke koji su im povjereni. Drugo je pitanje selektivnosti u posrednom ili neposrednom angažovanju oružanih snaga, što zavisi od oblika »specijalnog rata« koji se primjenjuje protiv nas. Oružane snage će se upotrijebiti uvijek kada društveno-političko rukovodstvo i državni organi zemlje ocijene da bi bez određenog i njihovog angažovanja mogle nastupiti teže posljedice. Na primjer, određenim oblicima vojnih pritisaka i prijetnji mora slijediti i adekvatan odgovor pokazivanjem sopstvene odbrane, naše vojne sile i sl.

Kompleks problema suprotstavljanja »specijalnom ratu« treba tretirati kao sastavni dio odbrambenog sistema, koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane, bezbjednosti i samozaštite društva. To moramo i teoretski-doktrinarno i praktično u pripremama razraditi integralno za cijelo društvo, posebno za sve njegove subjekte prema ulozi i funkcijama. Principijelan je prilaz isti kao i za odbranu od oružane agresije, ali su rješenja specifična ukoliko su i oblici i metodi »specijalnog rata« specifični, a prema tome i uloga i zadaci pojedinih struktura, pa i oružanih snaga, jesu različiti.

Gligorije PEŠOVIĆ

ULOGA SLUŽBI UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Izvođenje operacija u »specijalnom ratu« je tajno, tako da je početak i kraj »rata« relativno teško odrediti. Infiltrirane snage u nekonvencionalnim i psihološkim dejstvima nastoje da uopšte ne

budu otkrivene, što im prema prirodi zadataka i može uspeti. Gerilske i protivgerilske operacije su oružane akcije koje se izvode sa najvećim iznenađenjem, a pri tome se nastoji postići i to da se ne sazna ko stoji iza snaga koje izvode takva dejstva.

Bez obzira da li su ove operacije potpuno tajne ili ne, njima obavezno prethodi obiman obaveštajni rad radi prikupljanja naj-svežijih podataka neophodnih za uspeh akcije. Ovo izvode obaveštajne snage koje vrše analizu kroz tzv. prethodne i naknadne obaveštajne studije, kako za »ad hoc pripremljene«, tako i za akcije »skokom u nepoznato«. To ukazuje na neophodnost da se u »specijalnom ratu« pri organizovanju odbrane i zaštite mora najpre izvršiti otkrivanje i identifikovanje obaveštajnog rada koji prethodi akcijama »specijalnih snaga«, kako bi se te snage otkrile, pohvatale i onemogućile.

Velika nepoznanica i čvrsta barijera za agresorske »specijalne snage« u tom pogledu je naš sistem društvene samozaštite sa sistemom bezbednosti u njemu. Društvena samozaštita i opštenarodna odbrana u našem sistemu samoupravljanja se dopunjuju, što umanjuje mogućnost za delovanje »specijalnih snaga«. Ali to ne znači da tog delovanja nema i da ga neće biti.

U neposrednom suprotstavljanju snagama »specijalnog rata« posebno mesto zauzimaju, pored ostalih, struktura i službe unutrašnjih poslova. To su službe javne i služba državne bezbednosti. U izvršavanju svih, pa i zadataka ove prirode, imaju aktivnu pomoć, podršku i inicijativu svih građana, radnih ljudi, državnih organa, organizacija udruženog rada i drugih udruženja i organizacija. U suštini, organi unutrašnjih poslova pružaju stručnu pomoć ovim strukturama u ostvarivanju društvene samozaštite, koje se u stručnom radu i oslanjaju na njih. Ovo jedinstvo isključuje međuprostore za delovanje »specijalnih snaga« u našoj zemlji, a područjivanje bezbednosti kroz društvenu samozaštitu dobija u značaju i efikasnosti.

Pored toga, službe unutrašnjih poslova sarađuju sa štabovima narodne odbrane, jedinicama operativne armije i teritorijalne odbrane i vojnim organima bezbednosti, koordiniraju svoj rad sa njima i razmenjuju podatke koji su neophodni za bezbednost i odbranu zemlje.

U svakodnevnom radu, između ostalih poslova, službe unutrašnjih poslova se neposredno suprotstavljaju »specijalnom ratu«, ili se angažuju u neposrednoj borbi sa njihovim snagama kroz sledeće forme:

— učestvuju u otklanjanju negativnih devijacija u društvu i vode borbu sa kriminalitetom;

— kontrolišu, prate, onemogućavaju, presecaju ili likvidiraju neprijateljski obaveštajni rad, koji između ostalog, predstavlja obaveznu predradnju »specijalnog ratovanja«;

— i, na kraju, otkrivaju, hvataju i uništavaju ubačene i infiltrirane snage »specijalnog rata«.

U neprekidnim i raznovrsnim oblicima delovanja neprijatelja, usmerenih na slabljenje i podriivanje naše zemlje, traže se devijacije, suprotnosti i teškoće radi uspešnijeg realizovanja operacija »specijalnog rata«. Tehnokratizam i liberalizam, sa kojima se naše društvo u poslednje vreme uspešno bori, bili su podsticani i šireni i od strane spolnog neprijatelja u sprezi sa unutrašnjim. Od toga do stvaranja neverice u našu budućnost, kroz lansiranje laži i dezinformacija raznim oblicima propagande ili sredstvima javnog informisanja, nije dalek put. A na planu »specijalnog rata« trebalo je to iskoristiti kao posebnu pogodnost za rafinirane oblike nekonvencionalnih ili psiholoških operacija.

Naime, poznato je da neprijatelj, pored subverzivnih delatnosti, ne preza ni od oružanih akcija i direktnog napada na materijalna dobra, pa i ljudske živote. Svemu tome ide u prilog kriminalitet u raznim formama, a posebno privredni, sa kojima se naše društvo bori, pored ostalog, i preko organa unutrašnjih poslova.

Otvorenost naše zemlje prema svetu, razvijen turizam i drugi oblici saradnje sa inostranstvom predstavljaju, na izgled, povoljne tle za delovanje »specijalnih snaga« i ostalih struktura spolnjeg i unutrašnjeg neprijatelja. Međutim, organizovan i čvrst sistem društvene samozaštite, čiju okosnicu sačinjavaju, pored ostalih, i službe unutrašnjih poslova, predstavlja najsigurniji i najbolji oblik zaštite našeg društva.

Posebnu ulogu imaju službe unutrašnjih poslova u domenu otkrivanja i borbe sa snagama neprijatelja koje se bave obaveštajnim radom. A tu se podrazumevaju i legalne i ilegalne forme ovog rada, kojima podruštvljeni oblik našeg sistema bezbednosti u organizovanoj društvenoj samozaštiti vrlo uspešno remeti planove.

U akcijama koje se vode protiv ubačenih snaga »specijalnog rata« u prvom redu se angažuju jedinice teritorijalne odbrane, u čijem sastavu se u ovim slučajevima nalaze i jedinice milicije. Na

taj način su službe unutrašnjih poslova u prvom borbenom ešelonu i neprekidno konfrontirane sa svim oblicima neprijateljske delatnosti, pa i akcijama protiv »specijalnih snaga«.

Dušan VUKADINović

NEKI ASPEKTI SISTEMA ODBRANE I SAMOZAŠTITE

Dosadašnja praksa u međunarodnim odnosima, naša iskustva, a i ova diskusija, nedvosmisleno ukazuju na to da i ubuduće treba očekivati da će strategija »specijalnog rata« biti i te kako primenjena i protiv naše zemlje. Uostalom, strategija »specijalnog rata« je, uz manje ili veće oscilacije, postojala i u dosadašnjoj praksi vođenja toga »rata« protiv naše zemlje. Imajući to u vidu, a i ono što je izneto u diskusiji, treba očekivati da će strategija »specijalnog rata« prema našoj zemlji imati totalitarni karakter. Polazeći upravo od takve teze, a čini mi se da o njenoj realnosti ne bi trebalo da postoje nikakve dileme, to se i pitanje odbrane i zaštite, tačnije rečeno samozaštita društva, postavlja kao vrlo složen, stalan, rekao bih strategijsko-politički zadatak.

Pošto smo u praksi izgradnje samoupravnog socijalizma pošli sa stanovišta da uticaj radnih ljudi, radnog čoveka i građana, odnosno uticaj organizacija udruženog rada i društveno-političkih zajednica u svim domenima razvitka bude dominantan i da smo usvajanjem koncepcije opštenarodne odbrane napravili značajan korak u pravcu podružtvljavanja funkcija odbrane — sasvim je razumljivo da se poslovi samozaštite treba i mogu rešavati jedino u tim relacijama, tj. u duhu usvojene koncepcije razvitka samoupravnog društva i sistema odbrane u celini.

Pojam samozaštite kao funkcije samoupravnog društva. Samozaštita, po mom mišljenju, predstavlja svesno samoupravno organizovanje društva radi najpotpunije zaštite društvenih vrednosti. Ona obuhvata sistem mera i aktivnosti koje organizovano preduzimaju društveno-političke organizacije, organizacije udruženog rada, društveno-političke zajednice i građani, da bi se predupredile ili onemogućile delatnosti koje ugrožavaju nezavisnost i teritorijalni integritet zemlje, izgradnju samoupravnih društvenih odnosa, samoupravna i druga prava i slobode građana i društvenu imovinu.

Prema tome, samozaštita je sadržajno opredeljeno delovanje svih društvenih činilaca i kao takva, po mome mišljenju, predstavlja celovit i najširi odbrambeni mehanizam samoupravnog društva, koje se organizovano brani i štiti idejno-političkim, samoupravnim, vaspitnim, represivnim, normativnim i drugim merama i aktivnostima. Uostalom, činjenica da je u našem Ustavu samozaštita dobila i tretman ustavne kategorije, obavezuje sve društvene činioce, od organizacija udruženog rada pa do društveno-političkih zajednica, da normativno razrade probleme i sistem samozaštite u raznim oblastima društvenog života.

Što se tiče odnosa samozaštite i sistema opštenarodne odbrane, može se reći da se oni nalaze u komplementarnom odnosu. Naime, efikasno funkcionisanje društvene samozaštite je značajna pretpostavka za efikasno funkcionisanje opštenarodne odbrane i obrnuto. Međutim, dok su pitanja opštenarodne odbrane definisana ustavom i saveznim zakonom, dotle su pitanja samozaštite, u dosadašnjoj praksi, bila najvećim delom van domena normativnog regulisanja. Mislim da smo u tom pogledu učinili malo. Ovo se odnosi kako na društveno-političke zajednice, tako i na organizacije udruženog rada, društveno-političke organizacije i ostale asocijacije. Normativno su regulisane samo obaveze i prava organa državne i javne bezbednosti i organa bezbednosti u JNA. Zbog značaja problema i takvog stanja neophodno je da se svi faktori, svaki u svom domenu, angažuju sa osnovnim ciljem da se što pre unapredi celovit sistem samozaštite u duhu novih ustavnih načela.

Podržao bih izlaganja nekih drugova koji su govorili o problemima samozaštite. Naime, činjenica je da tamo gde smo mi bili odsutni, gde je izostala naša aktivnost, prisutni su bili različiti oblici i metodi delovanja neprijatelja i kroz »specijalni rat«. Mislim da smo na upoznavanju naših ljudi, svih društvenih struktura o oblicima i metodama »specijalnog rata« učinili relativno malo, tako da je problematika »specijalnog rata« oblika i metoda delovanja neprijatelja, uglavnom, ostala zatvorena u krugu onih koji se profesionalno bave tim problemima. Mislim da su i zbog toga neprijateljske snage u zemlji i izvana koristile naše teškoće i probleme. Sigurno je da bi njihova agresivnost bila manja da smo mi bili aktivniji u tumačenju formi i metoda »specijalnog rata«. Time ne isključujem realne mogućnosti da bi te snage delovale i tada kad bi bilo i manje problema u našem razvoju.

Područja (objekti) samozaštite, po mome mišljenju, bila bi: zaštita sloboda, samoupravnih i drugih prava radnih ljudi i građana, zaštita ustavnog poretka i zaštita društvene imovine.

a) *Zaštita sloboda, samoupravnih i drugih prava radnih ljudi i građana.* Naše društvo se dosledno orijentisalo na obezbeđenju ličnih i političkih prava i sloboda građana, odnosno dosledno se orijentisalo na emancipaciju radnog čoveka. Zadatak je svih društvenih struktura i svih faktora u našem društvu da deluju u pravcu stvaranja takvih društveno-ekonomskih i društveno-političkih odnosa u kojima će se ta prava i slobode neprekidno razvijati, u kojima će se sve više afirmisati. Da bi se to postiglo, društvo neminovno razvija odgovarajući sistem mera i aktivnosti — represivnih i preventivnih. Neophodnost primene ovih mera proizilazi iz činjenice da su u našem društvu prisutne negativne pojave i tendencije, kao što su sukob interesa pojedinca i društva, kršenje samoupravnih prava radnih ljudi od strane birokratsko-tehnokratskih snaga, neopravdano bogaćenje, korupcija itd., što sve skupa narušava i sužava prava i slobode radnih ljudi i građana.

Činjenica je da je naša praksa pokazala da tamo gde su ta prava sužavana, odnosno tamo gde su ta prava osporavana, uvek se otvarao prostor za dejstvo neprijateljskih snaga, kako onih u zemlji, tako i onih izvana. Analogno tome, realno je pretpostaviti da će se srazmerno sužavanju prostora samoupravnog razvitka i usporavanju pozitivnih kretanja, objektivno stvarati mogućnosti za intenziviranje snaga »specijalnog rata« i za efikasniju primenu određenih oblika i metoda tog »rata«. I obrnuto, ukoliko se razvijaju i jačaju samoupravni društveni odnosi, odnosno ukoliko radnik u udruženom radu postaje stvarni subjekt u odlučivanju o vitalnim pitanjima društva i u ostvarivanju svojih prava, utoliko više raste i njegova odgovornost za izvršavanje zadataka i funkcija u društvu, pa u sklopu toga i njegova odgovornost u domenu samozaštite. Na taj način će se sužavati prostor za delovanje antisocijalističkih snaga i za primenu različitih oblika i metoda »specijalnog rata«.

b) *Zaštita ustavnog poretka.* U dosadašnjoj našoj društvenoj praksi zaštita ustavnog poretka bilo je područje gde su se, pretežno, angažovali odgovarajući državni organi i službe. Takva praksa pogodovala je formiranju shvatanja, koje je još uvek prisutno, i to na različitim nivoima i u različitim strukturama da je to područje o kome isključivo treba da brinu specijalizovani, profesionalni organi i službe. To znači službe unutrašnjih poslova — organi javnog reda i organi državne bezbednosti. Takva praksa i shvatanje na sadašnjem stepenu razvitka društveno-ekonomskih odnosa i političkog sistema su neodrživa. Problem se mora postaviti na šire osnove.

Sigurno je da profesionalna služba — organi unutrašnjih poslova — ima vrlo značajnu ulogu u smislu zaštite ustavnog poretka.

Međutim, isto tako je sasvim sigurno da ovi organi, ma koliko bili brojno jaki, tehnički opremljeni i stručno osposobljeni, ne mogu i neće biti dovoljni da probleme u ovom domenu sami uspešno rešavaju. Razume se da ovo ne isključuje potrebu da se ovi organi kadrovski jačaju, opremaju savremenim tehničkim sredstvima i stručno usavršavaju. Naprotiv, čini mi se da je to imperativ. To je neophodan preduslov da bi mogli uspešno izvršavati svoje zadatke i obaveze.

Moram napraviti jednu malu digresiju. Naime, kod nas je dosta prisutno shvatanje prema kome je zaštita ustavnog poretka i odbrana našeg usvojenog puta izgradnje društva, samo moralna kategorija, pa se u praksi ponašamo analogno takvom shvatanju. Međutim, to nije i ne može biti samo moralna kategorija, to je istovremeno pravo i obaveza svih subjekata, a to znači i svakog našeg građanina. Upravo zbog toga, ako želimo da stvorimo jedan snažan odbrambeni sistem, značaj obuke i vaspitanja naših radnih ljudi, građana i organa u različitim društvenim strukturama u tom pogledu je vanredno veliki.

Dodao bih još i ovo: iako je krivično-pravna zaštita ustavnog poretka u savremenim uslovima izvanredno značajna, ona ipak ne može u tom domenu biti potpuna i efikasna. Uostalom, i u dosadašnjoj praksi savremeni razvoj je išao ispred klasičnih krivično-pravnih normi. Realno je pretpostavljati da se pravnim normama ni u perspektivi neće moći zadovoljiti sve potrebne zaštite. Upravo zbog toga, i utoliko je veća potreba za razvijanjem društvene samozaštite koja treba da deluje i da bude efikasna i kada se normativnim aktima i angažovanjem profesionalnih organa ne može ostvariti puna zaštita društvenih vrednosti.

c) *Zaštita društvene imovine.* Činjenica je da je nedozvoljeno korišćenje društvene imovine (privredni kriminal) poprimilo razmere koje, pored materijalnih, imaju ozbiljne moralne pa i političke konsekvence. Prema tome, zaštita društvene imovine je i sa stano-
višta zaštite i odbrane u celini vrlo akutan problem. Razlozi za takvo stanje su, pre svega, u tome što mnoga pitanja iz te oblasti nisu dosledno ni potpuno krivično-pravnim normama regulisana i što je svest građana i radnih ljudi i njihov odnos prema društvenoj imovini još na relativno niskom nivou. Naime, postoji shvatanje koje, u krajnjoj konsekvenci, ima za posledicu neefikasnost zaštite. Radi se o shvatanju da zaštita imovine spada isključivo u domen aktivnosti državnih organa. Takvo shvatanje imobiliše radne organizacije i druge društvene činioce, a posebno organe samoupravljanja.

Ipak, moram konstatovati da se situacija u tom pogledu brzo menja u pozitivnom pravcu.

Moramo uočiti da privredni kriminal vrlo često koriste neprijateljske snage svih boja, da bi obezvređivale našu koncepciju u izgradnji socijalističkog društva, što direktno ugrožava i bezbednost našeg ustavnog poretka. I sa tog aspekta posmatrano, neophodno je da se problemu zaštite društvene imovine pokloni izuzetna pažnja, kako od državnih organa — zakonskim aktima i propisima i primenom represivnih mera — tako i od drugih faktora, posebno od radnih organizacija. Dosadašnja iskustva iz rada unutrašnjih organa kontrole, raznih komisija i drugih tela u radnim organizacijama, pokazala su vanredno pozitivne rezultate. To treba i ubuduće koristiti radi stvaranja što efikasnijeg sistema samozaštite.

Mišljenja sam da je neophodno da se samozaštita mora konstituisati i na svim nivoima od organizacije udruženog rada, društveno-političkih zajednica i drugih društvenih organizacija, do svakog radnog čoveka i građanina. Ako se u praksi ne budemo izborili za jedan takav odnos, sasvim je sigurno da će uvek postojati prostori i međuprostori za delovanje neprijatelja, koji se neće moći eliminisati samo angažovanjem profesionalnih snaga, bez obzira kolike i kakve one bile.

Da bi se ovo realizovalo nužno je da se svi subjekti našeg društva, svaki u svom delokrugu rada, prema svojoj društvenoj i profesionalnoj funkciji, organizovano i aktivno angažuje u izgradnji društvene samozaštite, kako u smislu izgrađivanja normativnog sistema i konzekventnijoj primeni sankcija, tako i u rešavanju kadrovskih i materijalnih pitanja stručnih organa i službi, doslednijem preduzimanju mera i akcije na rešavanju socijalnih, političkih i drugih značajnih pitanja građana itd. Mora se raditi na tome da se radni ljudi i građani, kao aktivni nosioci izgradnje socijalističkih društvenih odnosa i nosioci samoupravnih prava i obaveza, što neposrednije angažuju u radu organa društvenog samoupravljanja, društveno-političkim organizacijama, organima društveno-političkih zajednica i u radu drugih asocijacija na rešavanju problema zaštite i da svojim angažovanjem doprinose većoj efikasnosti rada stručnih organa i službi na suzbijanju i sprečavanju neprijateljske delatnosti.

Međutim, da bi odnos radnih ljudi i građana mogao biti takav, odnosno da bi taj odnos bio aktivan i u datom trenutku adekvatan potrebama društva, neophodno je da svest o tome bude na određenom stupnju i da se raspolaze određenim znanjima o snagama i oblicima neprijateljske delatnosti protiv naše društvene zajednice. Je-

dnostavno rečeno, građani treba i mora da znaju od koga i kako da štite vrednosti svog samoupravnog društva. To znači da svest o bezbednosti, odnosno samozaštiti društva, obuhvata saznanja o opasnostima po slobodu i nezavisnost i razvoj samoupravnog socijalizma, saznanja o korenima, oblicima i mogućim posledicama neprijateljskih delatnosti. Ovo je jedno od bitnih pretpostavki samozaštite uopšte na svim nivoima i u svim strukturama. To zahteva organizovan idejno-politički, vaspitni, bezbednosno-stručni i informativno-propagandni rad. U tom smislu sredstva javnog informisanja, škole i druge obrazovno-vaspitne institucije, društveno-političke i druge organizacije, kao i organi i stručne službe društveno-političkih zajednica, trebalo bi da odigraju značajnu ulogu.

Mihajlo VUČINIĆ

NEOPHODNOST DALJE TEORIJSKE RAZRADE

U ovoj opširnoj raspravi pokrenuli smo mnoga pitanja »specijalnog rata«. Na neka od njih smo dali i odgovor, a neka smo samo spomenuli s namerom da podstaknemo širu diskusiju o njima. To se naročito odnosi na zadatke u vezi sa borbom protiv svih oblika i formi »specijalnog rata«. Videli smo da nema delatnosti ni subjekata u našem samoupravnom društvu koji nisu predmet prisaka i planova imperijalističkih i reakcionarnih snaga. Tim snagama smeta samoupravna socijalistička i nesvrstana Jugoslavija. Ipak, akcenat u toj destruktivnoj aktivnosti je usmeren na područja naših odbrambenih priprema, funkcionisanja sistema ONO, borbene spremnosti oružanih snaga i JNA posebno, uloge oružanih snaga i JNA u društvenim zbivanjima u zemlji itd. U toj raboti dolazi do sprege spoljnog neprijatelja, ekstremne emigracije i antisamoupravnih i neprijateljskih snaga, koje se u našoj zemlji regrutuju iz redova klasnog neprijatelja, svih onih destruktivnih elemenata kojima smeta naš samoupravni razvitak.

Međutim, svi planovi iz arsenala »specijalnog rata« nemaju nikakvog izgleda da postignu željeni efekat, zahvaljujući, pre svega, snazi našeg samoupravnog društvenog sistema, efikasnosti našeg odbrambenog mehanizma, političkoj čvrstini društva, ravnopravnosti i jedinstvu svih naših naroda i narodnosti.

»Jednom riječju, mi se tih pritisaka ne bojimo. Ali, moramo svi-
ma staviti do znanja da su to pritisci i da je to vrlo slaba politika
koja ne doprinosi smirivanju u svijetu. Dokle god je naša zemlja
jedinствена — a ona će biti još jedinstvenija i kompaktnija — dotle
mi ne treba nikoga da se bojimo. Nikome ne treba da popuštamo,
nikakve koncesije da dajemo. To možemo dok je naša zemlja jedin-
stvena, a ona takva jeste i mora biti. A dužnost je nas komunista
da sebe čeličimo, a time i zemlju da čeličimo. Naša radnička klasa
je onaj kohezioni faktor koji snažno djeluje u pravcu jedinstva naše
zemlje. Komunisti, radnička klasa, to je baza jedinstva naše zemlje
i njene sigurnosti«. — Tito.

*

Ovu našu raspravu mogli bismo zaključiti konstatacijom koja
nedvosmisleno ukazuje na potrebu dalje teorijske i praktične raz-
rade ovog kompleksnog društvenog fenomena, jer, kao što smo vi-
deli, i naša zemlja je permanentno objekt snažnog pritiska reakci-
onarnih imperijalističkih snaga, koje se koriste arsenalom i meto-
dama »specijalnog rata«.